”Eikö teillä ollut tätä tietoa?”

Salassa pidettävän tiedon vaihtaminen viranomaisyhteistyössä

Jarmo Katila

11/2019

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN OPINNÄYTETYÖ / AMK

Tiivistelmä

Tekijä Jarmo Katila	Tutkinto Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi ”Eikö teillä ollut tätä tietoa?” Salassa pidettävän tiedon vaihtaminen viranomaisyhteistyössä	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Lehtori Antti Jääskeläinen	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni tutkimuskohteena on poliisin, terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja koulun välinen tiedonvaihto viranomaisyhteistyössä. Olen rajannut aiheeni ennalta estävän tiedon vaihtamiseen henkeen tai terveyteen kohdistuvissa uhissa ja lapsen turvallisuuden ollessa uhattuna. Työni tarkoituksena on selvittää salassa pidettävän tiedon vaihtamisen nykytilannetta, syitä tilanteeseen ja etsiä keinoja tiedonvaihdon kehittämiseen.

Työni tutkimusote on laadullinen. Tutkimusmenetelmiäni ovat oikeusdogmatiikka, havainnointi ja haastatteluiden kvalitatiivinen tutkiminen. Olen kerännyt työni aineiston salassa pitoa koskevasta yleis - ja erityislainsäädännöstä, aikaisemmista aihealueeni tutkimuksista ja tekemistäni teemahaastatteluista. Olen koonnut työni aineistosta laadullisilla tutkimusmenetelmillä tulokset, joista olen tiivistänyt vastaukset tutkimuskysymyksiini.

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen ja itseäni kiinnostava, koska olen työssäni kokenut usein viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa ongelmia. Suurimmat ongelmat ovat olleet ennalta estävän uhkatiedon välittämisessä. Työni tulokset osoittavat, että tiedonvaihdossa on eriasteisia ongelmia. Tietoa osataan vaihtaa hyvin silloin kun se on velvollisuus, mutta ei välttämättä silloin kun siihen olisi oikeus. Tietämättömyys, kiire, kontaktien puuttuminen ja lakien tulkinnanvaraisuus vaikeuttavat tiedonvaihtoa. Ei tiedetä mitä tietoa voi antaa, mitä tietoa voi pyytää ja miten tiedonvaihto tehdään. Samaan aikaan työntekijän hartioilla painaa liioiteltu pelko rangaistuksesta, jonka voisi saada salassa pidettävän tiedon oikeudettomasta vaihtamisesta.

Tiedonvaihdolle tulee luoda nykyaikaiset kasvot. Palaverit, päivystyspuhelinnumerot, toisten viranomaisten toimintatapojen tunteminen ja yhteiset harjoitukset luovat vankan perustan tiedonvaihdolle. Lainsäädännön kouluttaminen, esimiestoiminnan tukeminen ja tiedonkulun varmistaminen kasvattavat oikein toimimisen tunnetta. Viranomaistyössä tehtävää tiedonvaihtoa tulee kehittää erityisesti ennalta estävästä näkökulmasta. Hajallaan olevien uhkatietojen kokoamisella ja jakamisella eri viranomaisten kesken, saattaa olla ratkaiseva merkitys vakavien väkivaltatekojen estämisessä.

Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
67 + 8 liitesivua	Marraskuu 2019	Myamk2019ON

Avainsanat
viranomaisyhteistyö, tiedonvaihto, salassapito, lainsäädäntö, oikeus, velvollisuus, uhka

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 3
1.1 Opinnäytetyön taustaa ja tutkimusongelman esittely 3
1.2 Aiheen valinta, ajankohtaisuus ja rajaus 4
1.3 Tutkimusmetodit, tavoite ja viitekehys 5

2 TUTKIMUSASETELMA 6
2.1 Aihe 6
2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset 8
2.3 Tutkimusote, tutkimusmenetelmät ja työn luotettavuus 10
2.3.1 Oikeusdogmatiikka eli lainoppi 12
2.3.2 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus (Qualitive research) 12
2.3.3 Havainnointi 13
2.3.4 Haastattelu 13
2.4 Luotettavuusvarauma 14

3 KÄSITTEET 15
3.1 Viranomaisyhteistyö 16
3.2 Virkavastuu 16
3.3 Virkasalaisuuden rikkominen 17
3.4 Salassapitovelvollisuus 17
3.5 Vaitiolovelvollisuus 17
3.6 Salassa pidettävä asiakirja / tieto 18
3.7 Oikeus 18
3.8 Huolta aiheuttava henkilö ja ilmoitusoikeus 19

4 TEORIAOSA 19
4.1 Keskeinen lainsäädäntö 23
4.1.1 Suomen perustuslaki ja perusoikeudet 11.6.1999/731 23
4.1.2 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 25
4.1.3 Rikoslaki 19.12.1889/39 27
4.2 Viranomaisten oma erityislainsäädäntö 27
4.2.1 Poliisi 28
4.2.2 Terveydenhuolto 31
4.2.3 Sosiaalitoimi 33
4.2.4 Koululaitos 36

5 ASIANTUNTIJOIDEN TEEMAHAASTATTELUT 38
5.1 Haastattelu 10.09.2019 Krista Virtanen - Olenijniczak 39
5.2 Haastattelu 12.09.2019 Tuomo Katajisto 42
5.3 Haastattelu 16.09.2019 Vesa Lund.....44
5.4 Haastattelu 16.09.2019 Toni Ranne 47

6 TULOKSET 49
6.1 Taustaa tuloksille.....49
6.2 Haastattelujen toteutus 49
6.3 Teoriaosan materiaalin kerääminen ja tulkinta.....50
6.4 Tiedonvaihdon nykytilanne 50
6.5 Hyvin toimivat asiat tiedonvaihdossa.....52
6.6 Tiedonvaihdon haasteet 53
6.7 Tiedonvaihdon kehittäminen 56

7 JOHTOPÄÄTÖKSET / KEHITTÄMISEHDOTUKSET 57

8 POHDINTA JA LUOTETTAVUUSARVIO..... 59

LÄHTEET 65

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustaa ja tutkimusongelman esittely

Suomi on maailman turvallisimpia maita. Yhteiskuntamme sisäisen turvallisuuden perustana on ammattitaitoiset viranomaiset ja hyvin toimiva viranomaisyhteistyö. Työtä tehdään lainsäädännön sallimilla keinoilla mahdollisimman tehokkaasti ja vastavuoroisesti. Yhteisenä päämääränä kaikilla viranomaisilla on mahdollisimman turvallinen yhteiskunta.

Viranomaisten tiedonkulun kuuluisi olla nopeaa, tehokasta ja tarkoituksenmukaista viranomaisorganisaation sisällä. Viranomaisilla on paljon yhteisiä tehtäviä, joten tiedonvaihdon tulee toimia tehokkaasti myös eri organisaatioiden välillä. Moniviranomaistehtävillä käsitellään usein asiakkaan arkaluontoisia, henkilökohtaisia tietoja. Tehtävien onnistumisen kannalta tärkeää tietoa tulee kuitenkin jakaa viranomaisten kesken, salassapitosäännökset huomioiden. Viranomaisten on tiedettävä mitä tietoa voi toisille viranomaisille antaa ja mitä tietoa voi itse toisilta pyytää. Resurssimme ovat rajalliset ja laadukas viranomaistoimintamme tukeutuu vahvasti hyvään yhteistyöhön viranomaisten kesken.

Miksi kuitenkin tiedonvaihto useasti juuri ratkaisevalla hetkellä hidastuu tai tietoa ei vaihdeta? Olen ollut poliisina yli kaksikymmentä vuotta ja törmännyt useasti tilanteisiin, joissa oleellisesti tärkeä tieto ei ole vaihtunut viranomaisten välillä. On ollut jopa tilanteita, joissa olisi voinut tulla kyseeseen viranomaisen osalta rikoslain 15 luvun törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen. Miksi? Ovatko lait ja säännökset liian vaikeaselkoisia vai johtuuko asia toimintakulttuurin ja luottamuksen puutteesta? Pitäisikö tiedonvaihtoa koskevissa pykälissä aina lukea sana velvollisuus, oikeus sanan sijasta?

Kaikkien viranomaisten yhteisenä tavoitteena on jokaisella tehtävällä mahdollisimman hyvä lopputulos. Tuskin kukaan viranomainen on niin mustasukkainen omasta tehtävästään, että haluaisi hoitaa sen yksin. Viran-

omaiset tietävät yhdessä tekemisen tehokkuuden, jota parantaa hyvä ja tarkoituksenmukainen tiedonvaihto. Tiedonvaihdon nopeudesta ja tärkeydestä puhutaan jatkuvasti, mutta siitä huolimatta liian usein oleellinen tieto, jopa työturvallisuuteen liittyvä, jää jakamatta. Mistä tämä voi johtua?

Tiedonvaihtoa käsitteleviä lakeja on jokaisella viranomaisella useita. On olemassa kaikkia viranomaisia koskevaa yleislainsäädäntöä ja viranomaisten omaa erityislainsäädäntöä. Tiedonantamista rajoitetaan ja sallitaan monissa eri laeissa ja säädöksissä. Lakikenttä on erittäin laaja ja virkamiehen tietämyksen tulee ulottua toistenkin viranomaisten lakeihin. Viranomaiselta vaaditaan nykypäivänä laaja-alaista osaamista ja jatkuvaa kehittymistä.

Työni tutkimusongelmana on tiedonvaihto viranomaisyhteistyössä. Luon tutkimusongelmasta tutkimuskysymykseni. Selvitän työssäni mikä on todellinen nykytilanne tiedonvaihdossa viranomaisten välillä ja etsin syitä tähän tilanteeseen. Tiedän, että tiedonvaihdosta ei koskaan saada täysin toimivaa ja aukotonta, mutta uskon, että sitä saa parannettua. Työni tavoitteena on kehittää tiedonvaihtoon liittyviä toimintamalleja ja kasvattaa viranomaisen toimintavarmuutta ja itseluottamusta tiedonvaihdossa. Työ on paljon helpompaa, kun tietää toimivansa oikein, lakien ja säädösten mukaan. Tätä varmuutta kansalaiset odottavat viranomaistoiminnalta.

1.2 Aiheen valinta, ajankohtaisuus ja rajaus

Valitsemani aihe on kiinnostava ja ajankohtainen, koska viranomaisilla on koko ajan enemmän ja enemmän yhteisiä tiedonvaihtoa vaativia tehtäviä. Tehtävät ovat lisääntyneet huomattavasti viimeisen 15 vuoden aikana. Mielenterveysongelmat, ihmisten vaikeat elämäntilanteet, huumausaineiden käyttö ja väkivaltainen käyttäytyminen ovat lisääntyneet ja saaneet uusia huolestuttavia piirteitä. Yhteiskuntamme on kohdannut kouluampumisia ja ensimmäisen selkeän terrori-iskun. Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne on tullut jäädäkseen. Asiaan on reagoitu omassa organisaatiossani

perustamalla ankkuriryhmiä, ennalta estävän toiminnan yksiköitä ja kohdennetun väkivallan uhkaryhmiä. Laadukkaalla viranomaisyhteistyöllä on suuri yhteiskunnallinen vaikuttavuus.

Käsittelen työssäni poliisin, sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja koulujen välistä tiedonvaihtoa viranomaisyhteistyössä. Yhteistyön tulisi olla sujuvaa, tarkoituksenmukaista ja samaan päämäärään tähtäävää. Olen rajannut työni aiheen ennalta ehkäisevään ja mahdollisimman varhaisen puuttumisen näkökulmaan. Käsittelen tiedonvaihtoa henkeen tai terveyteen kohdistuvissa uhkatilanteissa ja tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus on uhattuna. Olen valinnut kyseiset aiheet, koska niissä korostuu tehokkaan tiedonvaihdon merkitys. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat tehtävät ovat kiireellisiä suojeltavien oikeushyvien ainutkertaisuuden vuoksi. Lasten kohdalla korostuvat lapsen turvattomuus ja ulkopuolisen suojelun tarve.

Työhöni valitsemat viranomaisryhmät tekevät keskenään kiinteää ja tärkeää yhteistyötä. Poliisi ja terveydenhuolto kohtaavat päivittäin yhteisillä tehtävillä. Sosiaalityöntekijät toimivat myös säännöllisesti yhteistyössä poliisin ja terveydenhuollon kanssa. Poliisiasemien ja sairaaloiden tiloissa on omat sosiaalipäivystykset ja sosiaalipäivystäjiä. Koulu linkittyy muihin työni viranomaisiin erityisesti ennalta estävän toiminnan näkökulmasta. Tehokas tiedonvaihto koulun ja muiden viranomaisryhmien välillä mahdollistaa tarvittaessa nopean reagoinnin eriasteisissa ongelma- ja uhkatilanteissa. Viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa on paljon pieniä palasia, jotka saadaan koottua yhteen ainoastaan riittävän monitahoisella yhteistyöllä ja tiedonvaihdolla.

1.3 Tutkimusmetodit, tavoite ja viitekehys

Opinnäytetyöni tutkimusote on laadullinen. Työni metodologia koostuu oikeusdogmaattisesta ja kvalitatiivisesta tutkimuksesta. Tavoitteenani on aihealueen mahdollisimman hyvä kokonaisvaltainen ymmärtäminen, tiedonvaihdon nykytilan selvittäminen ja kehittäminen. Hyvin ja tehokkaasti

toimiva tiedonvaihto parantaa niin kansalaisten kuin viranomaistenkin turvallisuutta. Samalla myös kaikkien oikeusturva kasvaa.

Aiheestani on melko vähän tutkimustietoa ja työni teoriapohja perustuu pääosin voimassa olevaan lainsäädäntöön ja sen tulkintaan. Haastattelen teemahaastatteluilla neljää, merkittävässä esimiesasemassa olevaa, viranomaista eri organisaatioista. Keskityn aineistoni analysointiin laadullisilla tutkimusmenetelmillä, joiden avulla muodostan työni tulokset, joista vedän johtopäätökset.

Opinnäytetyöni viitekehys perustuu pitkän poliisiurani kokemuksiini ja havaintoihini tutkittavasta asiasta ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Olen yhteisillä tehtävillä eri viranomaisorganisaatioiden kanssa kohdannut useasti ongelmia tärkeän, tehtävän kannalta akuutin, tiedon vaihtamisessa. Ongelma tuntuu olevan yhteinen ja myös muita viranomaisia koskeva.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Aihe

Työni aiheena on poliisin, sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja koulun välisen tiedonvaihdon tilan selvittäminen ja kehittäminen. Aiheeni rajaaminen on ollut haastavaa, mutta välttämätöntä aihealueen laajuuden vuoksi. Olen esimerkiksi jättänyt työstäni pois esitutkintavaiheessa tapahtuvan viranomaisten välisen tiedonvaihdon. Tarkastelen aihettani ennalta ehkäisevästä ja varhaisen vaiheen puuttumisen näkökulmasta. Käsittelen työssäni viranomaisten tiedonvaihtoa henkeen tai terveyteen kohdistuvissa akuuteissa uhkatilanteissa ja tapauksissa, joissa lapset ovat osallisina. Tilanteita, joissa yhdellä viranomaisista on jo tietoa asiakkaan uhkaavista ajatuksista tai lapseen kohdistuvasta uhasta, mutta tietoa ei vielä ole muilla viranomaisilla.

Tutkimukseni ennalta estävän näkökulman tärkeyttä tuodaan hyvin esille poliisilain (PolL 872/2011) ensimmäisessä luvussa, joka kertoo poliisin tehtävistä:

Poliisin tehtävänä on *oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä* ***rikosten ennalta estäminen****, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.* ***Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten*** *sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. (PolL 1 :1 § 1 mom.)*

Ennalta estämisen ja viranomaisyhteistyön merkitys on kasvanut vuosi vuodelta. Viranomaisten resurssit ovat rajalliset, joten ongelmien ja uhkien tunnistaminen ja niihin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on muodostunut entistäkin tärkeämmäksi. Tehokas tiedonvaihto eri viranomaisten välillä on ratkaisevassa asemassa, kun etsitään keinoja ennalta ehkäisevään toimintaan. Tiedonvaihtoa tehdään voimassa olevan lainsäädännön puitteissa ja se tapahtuu aina viranomaisten välillä, niin kirjallisesti kuin suullisestikin, virkavastuulla.

Tehokas tiedonvaihto parantaa asiakkaiden ja viranomaisten turvallisuutta. Samalla viranomaisen oikeusturva ja luottamus oman toiminnan laillisuudesta paranee. Kansalaiset odottavat viranomaisilta uhkaavissa ja kiireellisissä tilanteissa tehokasta ja määrätietoista toimintaa. Hyvin toimiva tiedonvaihto viranomaisten välillä vähentää päällekkäistä työtä ja lisää toiminnan uskottavuutta.

Aihettani on käsitelty tiedonvaihdon kehittämisen näkökulmasta melko vähän niin kirjallisuudessa kuin opinnäytetöissä. Olen löytänyt muutamia ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä, joissa käsitellään tai sivutaan viranomaisten välistä tiedonvaihtoa. Töissä on tarkastelun näkökulma ollut valtaosin tutkimuksellinen ja niissä on lainsäädäntöä tarkasteltu lähinnä tiedonvaihtoa rajoittavana. Opinnäytetyöni näkökulma on positiivinen ja tarkoituksenani on löytää voimassa olevasta lainsäädännöstä mahdollisimman tehokkaat keinot tiedonvaihdolle.

2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimusongelman määrittely ja tutkimuskysymykset muodostavat työlle perustan, jonka varaan työtä rakennetaan. Työn aiheen tulee olla sellainen, että siitä pystyy johtamaan selkeän tutkimusongelman. Tutkimusongelman löytymisen jälkeen on rakennettava siihen sopivat tutkimuskysymykset.

Kirjoittajan on selvästi tuotava esille, mikä on työn tutkimusongelma. Tutkimusongelman määrittäminen voi useasti olla haasteellista, mutta jos työstä puuttuu selvä ongelma, ei kyseessä ole tieteellinen opinnäytetyö. Tutkimusongelman ratkaisu viitoittaa koko työn rakennetta. Tutkimusongelman määrittelyyn kuuluvat myös mahdolliset työn rajaukset. (Kananen 2013, 129.)

Taustaa tutkimusongelmalle. Valitsin työni aiheen, koska olen havainnut työtehtävilläni ongelmia tiedonvaihdossa eri viranomaisten välillä. Saman ongelman ovat tiedostaneet useat kollegani ja eri viranomaisorganisaatioiden edustajat. Tiedonvaihtamisen tärkeydestä puhutaan jatkuvasti, mutta siitä huolimatta tulee eteen tapauksia, joissa tehtävän kannalta oleellinen tieto on jäänyt jakamatta. Miten voisimme estää tällaisten tilanteiden toistumisen?

Tiedonvaihdon tehokkuutta kehitettäessä tulee samalla huomioida aihealueen sensitiivisyys. Moniviranomaisyhteistyössä viranomaisten välinen tiedonvaihto koskee erityisesti arkaluontoisia henkilötietoja, jotka lähtökohtaisesti ovat salassa pidettäviä. Tilanteissa ovat usein vastakkain julkisuus ja yksityiselämän suoja. Nämä perusoikeuksiin liittyvät vaatimukset asettavat haasteita ja rajoitteita tehokkaalle tiedonvaihdolle.

Viranomaisyhteistyössä käsitellään usein sellaisia tiedonsaantipyyntöjä, joissa tiedonantaminen ei ole viranomaiselle velvollisuus, vaan harkinnanvarainen oikeus. Tällöin tietoa luovuttava viranomainen joutuu harkitsemaan ja selvittämään onko laissa edellytykset antaa tietoa toiselle viranomaiselle. Tätä samaa harkintaa joudutaan käyttämään myös silloin kun

suunnitellaan tietojen antamista oma-aloitteisesti. Viranomaisten tulee tietää mikä on salassa pidettävää tietoa ja tuntea oman ja toisen viranomaisen salassapitoa sääntelevää lainsäädäntöä. Samalla viranomaisten tulee huomioida perusoikeuksien merkitys tiedonvaihdossa.

Tutkimusongelmanani on selvittää omalla toiminta-alueellani viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilanne, syitä tilanteeseen ja etsiä keinoja tiedonvaihdon kehittämiseen. Tutkimusongelmani on tietyllä tavalla ikuinen, koska tiedonvaihto tuskin koskaan voi olla täydellistä, edes oman organisaation sisällä. Inhimilliset tekijät, kuten kiire ja stressi, vaikeuttavat ja hidastavat tiedonvaihtoa. Kokemuksiini ja havaintoihini perustuen uskon kuitenkin siihen, että tiedonvaihtoa pystytään kehittämään melko yksinkertaisin keinoin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mikä on nykytilanne tiedonvaihdossa viranomaisten välillä?

2. Mistä johtuu, että olemme tässä tilanteessa?

3. Miten tiedonvaihtoa voisi kehittää?

2.3 Tutkimusote, tutkimusmenetelmät ja työn luotettavuus

Laajaa ongelman lähestymistapaa kutsutaan tutkimusotteeksi tai lähestymistavaksi. Tutkimusote on eräänlainen tieteen filosofinen sateenvarjo, joka pitää sisällään kullekin otteelle tyypillisen tiedonkeruun, analysoinnin ja tulkinnan menetelmät. (Kananen 2013, 22.)

Tutkimusote. Työni tutkimusote on laadullinen. Tutkimukseni on metodologisesti oikeusdogmaattinen ja kvalitatiivinen. Tulkitsen lainopillisesti työni tietoperustana olevaa, voimassaolevaa lainsäädäntöä, asiaan liittyvää oikeuskirjallisuutta ja tutkimustietoa. Yritän ymmärtää tutkimusongelmaani kokonaisvaltaisesti laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden saada ilmiöstä syvällinen näkemys (Kananen 2014, 17). Teen eri viranomaisorganisaatioiden edustajille teemahaastatteluja tutkimusongelman ympäriltä. Olen tutkijana aineistoni kerääjä, tulkitsija ja analysoija ja teen ilmiöön liittyvää havainnointia omiin kokemuksiini perustuen, mitä myös käsittelen laadullisilla tutkimusmenetelmillä.

Tutkimusmenetelmät. Valitsin työni aineiston keräämistavoiksi haastattelututkimuksen, havainnoinnin, aikaisemmat tutkimukset, oikeuskirjallisuuden ja voimassa olevan lainsäädännön tulkitsemisen. Uskon, että saavutan parhaan mahdollisen tuloksen näillä tutkimusmenetelmillä. Laadullisen tutkimusotteen aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelut, kyselyt ja dokumentit (Kananen 2015, 12). Suurin osa opinnäytetöistä tehdä joko kvalitatiivisella tai kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimuskohde määrittelee sen, kumpaa menetelmää kannattaa ensisijaisesti käyttää. (Metsämuuronen 2001, 14.) Pyrin selvittämään tiedonvaihtoa viranomaisten välillä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jolloin laadulliset tutkimusmenetelmät soveltuvat parhaiten ilmiön ymmärtämiseksi.

Haastatteluaineistoni on melko pieni, joten keskityn sen laatuun ja hyvään analysointiin. Analysoin laadullisilla tutkintamenetelmillä myös omia kokemusperäisiä havaintoja, joita on kertynyt paljon, yli kahdenkymmenen vuoden mittaisella poliisiurallani. Pyrin käsittelemään haastatteluja ja

omia havainnointejani mahdollisimman objektiivisesti, eettiset näkökulmat huomioiden. Rakennan luottamuksellisen suhteen haastateltaviin ja huomioin tutkimustietojen käsittelyssä arkaluontoisten asioiden sensitiivisyyden. Sovin haastateltavien kanssa yhteisen tapaamisen opinnäytetyöni valmistumisen jälkeiseen ajankohtaan, jolloin esittelen työni johtopäätökset.

Kerron tutkimusraportissani, miten olen työni haastattelututkimukset suorittanut, aineistoni kerännyt ja miten olen niitä tulkinnut. Olen valinnut haastateltavani neljästä eri viranomaisorganisaatiosta. Haastattelen poliisista kokenutta päällystön edustajaa, jonka toimenkuvaan kuuluu jatkuva moniviranomaisyhteistyö. Terveydenhuollon puolelta haastattelen pitkään alalla ollutta ensiavun johtavaa ylilääkäriä, joka tekee työssään tiedonvaihtoon liittyviä päätöksiä lähes päivittäin. Olen valinnut haastateltavaksi opetuspuolelta keskisuuren yhtenäiskoulun rehtorin, jonka vastuulla on koulun sisäinen ja ulkoinen tiedonvaihto. Sosiaalipuolelta haastattelen aikuissosiaalipuolen päällikköä, joka vastaa omalla sektorillaan viranomaisten välisestä tiedonvaihdosta. Kaikki haastateltavani ovat oman alansa asiantuntijoita.

Työn luotettavuus. Koska kaikessa tutkimustoiminnassa tietenkin pyritään välttämään virheitä, yksittäisessä tutkimuksessa on arvioitava tehdyn tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2006, 131). Opinnäytetyön luotettavuutta tulee arvioida jo työn alusta lähtien. Olen arvioinut työni luotettavuutta jo opinnäytetyön suunnitelmassa, pohtimalla aineistoni luotettavuutta.

Käsittelen työni teoriatietona voimassa olevaa lainsäädäntöä ja haastattelen tietyssä virka-asemassa olevia tiedonvaihdon ammattilaisia eri organisaatioista. Tulkitsen omia havaintojani objektiivisesti. Tarkoituksenani on tutkia mahdollisimman oikeita asioita tiedonvaihdon kannalta ja pysyä tiukasti tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten sisällä. Rakennan haastatteluni ja haastattelukysymykseni samantyylisiksi kaikkien haasteltavien osalta ja jätän kysymyksiin mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa. Näin

toimiessani pyrin varmistamaan tulosten pysyvyyden (reliabiliteetti) ja oikeiden asioiden tutkimisen (validiteetti).

2.3.1 Oikeusdogmatiikka eli lainoppi

Tuomari soveltaa oikeutta tiettyyn tapaukseen, tutkija selvittää oikeuden sisältöä yleisesti (Perusasioita oikeustieteestä, luettu 11.9.2019).

Lainopillinen tutkimus tutkii voimassa olevaa oikeutta. Oikeusdogmatiikka, eli lainoppi on keskeisin oikeustieteen tutkimusaloista. Se selvittää tietyssä oikeusyhteisössä voimassa olevaa oikeutta tulkinnallisin menetelmin oikeuslähteistä saatavan tiedon avulla. Lainoppi systematisoi ja tulkitsee lakia. (Perusasioita oikeustieteestä, luettu 11.9.2019.)

2.3.2 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus (Qualitive research)

Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on *todellisen elämän* kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2014, 161.)

Laadullinen tutkimusmenetelmä on toimiva selvityksen toteuttamisessa, kun tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen (Vilkka & Airaksinen 2003, 63). Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä, selittämään ilmiön koostumusta, tekijöitä ja niiden välisiä suhteita (Vilkka & Airaksinen 2003, 26). Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ja määrällinen tutkimus yleistämään. Laadullisen tutkimuksen avulla etsitään usein vastauksia kysymyksiin mikä, miksi ja miten.

Laadullinen tutkimus tuottaa selityksen käytännöstä eli empiriasta, joten otetta kutsutaan myös induktioksi. Kvalitatiivinen tutkimus on kaiken tutkimustoiminnan perusta, sillä kvantitatiivinen tutkimus perustuu myös kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Kananen 2013, 26.)

2.3.3 Havainnointi

Havainnointi on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi, jota käytetään havaintojen keräämiseen tutkimuksessa. Uusitalo (1995, 89) toteaa osuvasti, että *havainnointi on tietoista tarkkailua eikä vain asioiden ja ilmiöiden näkemistä (Vilkka 2006, 37).*

Kaikki kokemuksemme perustuvat havainnointiin. Tieteellinen havainnointi eroaa arkipäivän havainnoinnista siinä, että se on järjestelmällisempää, suunnitellumpaa ja kriittisempää kuin arkipäivän havainnointi (Vilkka 2006, 5). Havainnoinnin tekee luonnollinen henkilö, joka käsittelee havaintojaan tutkimuksessa tieteellisin keinoin.

Havainnoinnin avulla tehtyjä tutkimustuloksia kirjoittaessa tutkijan tulee koko ajan muistaa oma asemansa ja se kenelle tutkimus kirjoitetaan. Tutkija on saattanut mennä havainnoinnissaan syvälle tutkittavien maailmaan, mutta hänen tulee tuloksia kirjatessaan ottaa tutkijan rooli ja näkökulma.

2.3.4 Haastattelu

”Kun tutkitaan ihmistä, miksi ei käytettäisi hyväksi sitä etua, että tutkittavat itse voivat kertoa itseään koskevia asioita?” Näin Robson (1995, 227) aloittaa haastattelua ja kyselyä koskevan tekstinsä (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2009, 204).

Haastattelu on ollut kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein päämenetelmänä. Hirsijärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 205) mukaan haastattelun suurimpana etuna on se, että siinä voidaan säädellä joustavasti aineiston keruuta. Haastattelu sopii erityisen hyvin laadullisiin tutkimuksiin, joissa on tarkoitus kokonaisvaltaisesti ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Samalla tulee kuitenkin muistaa, että haastattelussa on myös omat riskinsä, kuten haastateltavien taipumus antaa mahdollisimman suotavia vastauksia ja haastateltavien esiintyminen erilaisina persoonina, mitä he oikeasti ovat.

Haastattelu on intiimi ja vuorovaikutteinen tilanne, jossa tutkijan tulee kunnioittaa haastateltavan yksityisyyttä. Haastateltava antaa varsinkin

avoimessa haastattelussa paljon itsestään tutkimuksen ja tutkijan käyttöön. Haastattelu on työläs tutkintamenetelmä, litterointi ja aineiston tulkinta on aikaa vievää työtä, joten tutkijan tulee tarkkaan harkita haastattelukysymykset ja haastateltavien lukumäärä.

Tutkimushaastattelussa on erilaisia haastattelutyyppejä. Haastattelu voi olla strukturoitu, eli lomakehaastattelu, jossa kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Haastateltava valitsee vastausvaihtoehdoista omaa näkemystään parhaiten kuvaavan vaihtoehdon. Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittelee haastateltavan ajatuksia, tunteita ja käsityksiä sen mukaan, kun ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2010, 209.) Avoin haastattelu muistuttaa normaalia keskustelua.

Oman työni haastattelut ovat lähimpänä teemahaastattelua, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu koostuu kahdesta sanasta ”teema” ja ”haastattelu”. Teema tarkoittaa laajaa asiakokonaisuutta erotuksena kysymyksille. (Kananen 2013, 93.)

2.4 Luotettavuusvarauma

Opinnäytetyössä tulee arvioida työn luotettavuutta alusta alkaen. Työn tutkimusasetelmassa kerrotaan, miten varmistutaan siitä, että työhön otettava tieto on mahdollisimman luotettavaa. Työn luotettavuutta arvioidaan työn mahdollisimman hyvällä toistettavuudella ja oikeiden asioiden tutkimisella.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 232.)

Validiteetti ja reliabiliteetti. Tieteellisessä tutkimuksessa luotettavuutta tarkastellaan kahden käsitteen avulla, jotka ovat (Kananen 2017a, 175):

- reliabiliteetti (tulosten pysyvyys)

- validiteetti (oikeiden asioiden tutkiminen)

Reliabiliteetti ja validiteetti mittaavat siis tutkimuksen luottavuutta ja laatua. Luotettavuus alkaa tutkimusongelmasta eli onko tutkittu ongelma määritetty ja tutkitaanko oikeita asioita (validiteetti). Tutkimuksen pysyvyys (reliabiliteetti) tarkoittaa sitä, että jos tutkimus uusitaan, saadaan samat tutkimustulokset. (Kananen 2013, 31.)

Tutkimuksen luotettavuus on yksi tärkeimpiä asioita tutkimuksen uskottavuudessa. Tutkijan on koko työn tekemisen ajan pohdittava ratkaisujaan ja otettava kantaa analyysin kattavuuteen ja työn luotettavuuteen. Kun kaikissa työn vaiheissa on joka hetki otettu luottavuusvarauma huomioon, saadaan aikaiseksi mahdollisimman luotettava, tarvittaessa toistettavissa oleva tutkimus.

3 KÄSITTEET

Käytän työssäni paljon erilaisia käsitteitä, jotka liittyvät eri viranomaisiin ja lainsäädäntöön. Käsitteiden määrittely on olennainen osa tutkimusta. Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa käsitteillä on korostunut merkitys, sillä tutkittavaa ilmiötä yleensä määritellään käsitteiden avulla. Saman asian tärkeyttä seuraavassa korostavat Eskola ja Suoranta:

”Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysista, joka tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teoria rakennetaan alhaalta ylös empiirisestä aineistosta lähtien. Varsinkin, jos puhutaan jostakin ilmiöstä, on tärkeää selittää ensin mitä se itse asiassa tarkoittaa.” (Eskola & Suoranta 2000, 19.)

3.1 Viranomaisyhteistyö

Viranomaisyhteistyöllä ei ole selkeää, yhtä määritelmää. Se on verkostoitumisen muoto, jossa viranomaiset toimivat yli omien organisaatioiden rajojen yhteistoiminnassa keskenään, toisilleen tietoa jakaen. Viranomaisyhteistyö on kasvanut ja kehittynyt huomattavasti 2000-luvulla. Syitä viranomaisyhteistyön kasvuun on monia. Viranomaisten resurssit ovat pienentyneet entistä vaativimpien tehtävien edessä. Samaan aikaan kuitenkin yhteiskunta odottaa viranomaisilta yhä tehokkaampaa ja ennalta ehkäisevämpää toimintaa. Viranomaisten on ollut pakko kehittää moniviranomaistoimintaa ja luoda uusia yhteisiä toimintatapoja. Tekniikan kehittyminen, muun muassa VIRVE-radioverkko, on mahdollistanut nopean ja tehokkaan yhteydenpidon ja tiedonvaihdon yhteisillä tehtävillä.

3.2 Virkavastuu

Virkavastuussa voidaan erottaa erilaisia vastuun oikeudellisia lajeja. Virkavastuun muodot ovat virkamiesoikeudellinen vastuu, rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu. (Husa & Pohjolainen 2014, 308.)

Jokainen virkamies toimii virkavastuulla. Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta (Suomen Perustuslaki 10: 118 § 1 mom).

Koska virkamies käyttää työssään julkista valtaa, hänellä on ehdoton velvoite noudattaa lakia sekä toimia puolueettomasti, riippumattomasti ja tasapuolisesti. Häntä koskee muun muassa vaitiolovelvollisuus. Kansalaisella on oikeus valittaa itseään koskevista viranomaisen päätöksistä ja tehdä kantelu esimerkiksi virheelliseksi kokemastaan virkamiesten toiminnasta.

3.3 Virkasalaisuuden rikkominen

Virkasalaisuuden rikkominen ja sen tuottamuksellinen tekomuoto määritellään rikoslaissa (RL 39/1889). Virkasalaisuuden rikkominen koskee virkamiehiä, julkisyhteisön palveluksessa olevia ja julkista valtaa käyttäviä henkilöitä. Virkasalaisuuden rikkomiseen syyllistyy, jos paljastaa tai hyväksikäyttää julkisuuslaissa (JulkiL 621/1999) salassa pidettäväksi määriteltyä tietoa (RL 40: 5§ 1 mom). Muiden henkilöiden rikkoessa tahallaan tai tuottamuksellisesti salassapito- tai vaitiolosäännöksiä, heidän toimintaansa arvioidaan salassapitorikoksen tai -rikkomuksen näkökulmasta. Salassa pidettävää asiaa ei saa oikeudettomasti paljastaa, eikä sitä saa käyttää omaksi tai toisten hyödyksi. (RL 38: 1§ 1-2 mom.)

3.4 Salassapitovelvollisuus

Salassapitovelvoitteista säädetään julkisuuslaissa (JulkL 621/1999). Salassapitovelvollisuudella tarkoitetaan eräänlaista yläkäsitettä, joka käsittää tietoaineistosalaisuuden, vaitiolovelvollisuuden sekä hyödyntämiskiellon. Salassapitovelvollisuuteen kuuluu velvollisuus huolehtia tietoaineistossa olevan tiedon salassapidosta, velvollisuus olla ilmaisematta salassa pidettävää tietoa ulkopuoliselle sekä kiellon olla käyttämättä salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. (Poha, Julkisuuskäsikirja 2019, Liite POL-2018-51266, 18.)

3.5 Vaitiolovelvollisuus

Vaitiolovelvollisuudella viitataan yleensä tiedon suulliseen ilmaisukieltoon. Vaitiolovelvollisuus on tiedonantotavasta riippumaton, joten vaitiolovelvollisuuden toimiala muotoutuu asiakirjasalaisuutta laajemmaksi (Arto Kauppi 2007, 96-97). Jokaisella virkamiehellä on vaitiolovelvollisuus virka- tai työtehtävissä saatujen salassa pidettävien tietojen osalta. Vaitiolovelvollisuus merkitsee paitsi tiedon antamista suullisesti, myös

passiivisesti tapahtuvaa tiedon paljastamista ulkopuolisille, esimerkiksi salassa pidettäviä tietoja sisältävän asiakirjan jättämistä ulkopuolisten saataville. Suomessa ehdoton vaitiolovelvollisuus on ainoastaan yhdellä ammattiryhmällä, papeilla oleva rippisalaisuus. Vaitiolovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.

3.6 Salassa pidettävä asiakirja / tieto

Lähtökohtaisesti viranomaisen asiakirjat ovat julkisia. Jokaisella on oikeus saada tietoa niistä. Tietynlaisia tietoja sisältävät viranomaisen asiakirjat on kuitenkin säädetty salassa pidettäviksi. Asiakirjan salassapito voi siis perustua lakiin joko niin, että salassapito perustuu suoraan lakiin, tai niin, että laissa on säädetty, milloin viranomainen voi määrätä asiakirjan salassa pidettäväksi. Tällaisten asiakirjojen osalta viranomaisella on salassapitovelvollisuus. Viranomainen saa antaa sivullisille salassa pidettävää tietoa vain, jos asiakas antaa siihen tapauskohtaisesti kirjallisen suostumuksensa tai jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa nimenomaisesti säädetty (Julk 7: 29 § 1 mom).

3.7 Oikeus

Kun lakipykälässä lukee oikeus, eikä velvollisuus, lainkäyttäjällä on harkinnanvarainen oikeus käyttää pykälään kirjattua toimivaltaa. Esimerkiksi sosiaalityöntekijällä on harkinnanvarainen oikeus ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot salassapidon estämättä, kun on syytä epäillä henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4: 18 § 4 mom).

Virkamies tekee päätöksensä toimivallan käyttämisestä tai käyttämättä jättämisestä virkavastuulla. Kun uhka on tarpeeksi suuri alkaa oikeudesta muodostua jo melkein velvollisuus.

3.8 Huolta aiheuttava henkilö ja ilmoitusoikeus

Huolta aiheuttava ihminen on yksittäinen henkilö, joka on ajautunut epätoivoiseen tilanteeseen. Henkilö voi olla mistä kansallisuudesta tahansa. Henkilön käyttäytyminen aiheuttaa huolta, läheisissä, viranomaisissa tai muissa toimijoissa. Syynä tilanteeseen voi olla traumat, mielenterveysongelmat, päihteet, elämänhallinnan menettäminen esimerkiksi eron, lasten huoltajuuden menettämisen tai työpaikan menetyksen jälkeen. Vuonna 2015 tuli terveydenhuollon, koulun ja sosiaalitoimen erityislainsäädäntöön uutena kohtana oikeus työntekijälle ilmoittaa välttämättömät tiedot poliisille, jos on syytä epäillä henkeen tai terveyteen kohdistuvan teon valmistelua ja teko olisi vielä mahdollista estää.

4 TEORIAOSA

Teoriaperustan eli tietoperustan pitää liittyä tutkimusongelmaan. Teoriaosassa käsitellään niitä teorioita, malleja, tutkimuksia ja raportteja, jotka liittyvät tai sitovat tutkimusongelmaa. Pelkkä muiden ajatusten ja teorioiden kooste ei ole työn viitekehys, sillä siihen täytyy löytyä ”liima”, jolla teoriakooste kytketään omaan työhön. (Kananen 2015, 27-28.)

Teoriaosani tarkoituksena on kehittää Kanasen (2015) mainitsemaa liimaa työni tutkimuskysymysten ja teorian välille. Teoriani liittyy kiinteästi salassa pidettävän tiedon jakamiseen eri viranomaisten kesken. Työni teoriaosuus koostuu eri viranomaisten voimassa olevasta lainsäädännöstä, yhteisistä tiedonvaihtoon liittyvistä säännöksistä ja aihealuettani koskevista muista tutkimuksista. Viranomaisten tiedonvaihtoon liittyvää kirjallisuutta ja aiheesta tehtyjä opinnäytetöitä on ollut vaikea löytää. Opinnäytetöitä on tehty moniviranomaistoiminnasta yleisesti, selvitetty salassa pidettävää tietoa koskevan lainsäädännön hajanaisuutta ja tutkittu salassapitovelvollisuutta tiedonvaihtoa rajoittavasta näkökulmasta kahden viranomaisen välillä. Työni tutkimuskysymysten näkökulmista ei ole tehty opinnäytetöitä. Olen kuitenkin ottanut esiteltäväksi työni teoriaperustan laajentamiseksi

muutamia opinnäytetöitä, joiden asiasisältö koskettaa viranomaisten tiedonvaihtoa ja moniviranomaistoimintaa. Esittelen seuraavaksi tiivistettynä neljän opinnäytetyön sisältöä ja tuloksia. Työt olen löytänyt internetin Theseus.fi palvelusta.

Rami Rautio on Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään tutkinut poliisin tiedonsaantia ja -antamista koskevaa lainsäädäntöä liittyen potilastietoihin (11/2017). Katri Laaksonen puolestaan tutkii Tampereen ammattikorkeakoulun työssään viranomaisyhteistyötä Satakunnassa operatiivisen päivittäisjohtamisen näkökulmasta (06/2019). Niina Hietaoja on tehnyt opinnäytetyön Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Hänen aiheensa liittyy oppilashuollollisen yhteistyön kehittämiseen Honkajoella Hongon koulussa (12/2013). Leena Kansanen tutkii Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään salassa pidettävän tiedon luovuttamisen edellytyksiä viranomaisyhteistyössä – sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja poliisi (05/2017).

Poliisi, potilastiedot ja niiden salassapito. Rami Rautio (2017) on tehnyt Poliisiammattikorkeakoulussa AMK-tasoisen opinnäytetyön poliisin potilastietoihin ja salassapitoon liittyvästä tiedonantamisesta ja -saamisesta. Rautio on tutkinut lainopillisella tutkimusmenetelmällä minkälaisia mahdollisuuksia poliisin ja terveydenhuollon välisessä potilastiedonvaihdossa on. Rautio kertoo työnsä johtopäätöksissä, että viranomaisten lainsäädäntö on osittain päällekkäistä, tulkinnanvaraista ja ohjeistus on puutteellista. Rautiolla on ollut ennen työnsä aloittamista ennakkokäsitys, että tiedonvaihdolliset asiat ovat poliisin ja terveydenhuollon välillä osittain epäselviä.

Raution (2017) työn tuloksissa todetaan, että poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 momentissa oleva poliisin tiedonsaantioikeus toisilta viranomaisilta on ristiriitainen. Pykälän voi ymmärtää siten, että tiedonsaantioikeus on hyvin laaja, mutta sitä käytettäessä terveydenhuollon potilastietojen salassapitosäännösten kanssa muodostuu useasti tulkinnanvaraisuutta. Poliisi ei saa automaattisesti pyytäessään terveydenhuoltoviranomaiselta salassa pidet-

täviä potilastietoja, vaan ainoastaan niissä tapauksissa, jotka ovat terveydenhuollon erityislainsäädännössä erikseen mainittuja. Tällaisia erityislainsäädännön tilanteita ovat esimerkiksi ylitörkeät rikokset, joissa rangaistusmaksimi on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tällöin voidaan oikeudessa murtaa terveydenhuollon ammattihenkilöstön vaitiolovelvollisuus. (OK 17: 14 § 2 mom.)

Rautio (2017, 36-37) tuo tutkimuksessaan esille, että lakitekstien moniulotteisuus tekee asiasta vaikeasti ymmärrettävän ja se osaltaan lisää epävarmuutta tietojen luovuttamisessa. Kehittämisehdotuksina Rautio kertoo yhteistyön kehittämisen ja toimintaohjeiden luomisen terveydenhuollon toimijoiden ja poliisin välille.

Viranomaisyhteistyö Satakunnassa. Katri Laaksonen sivuaa sosiaali- ja terveysalan ylemmässä AMK-tasoisessa opinnäytetyössään Viranomaisyhteistyö Satakunnassa (06/2019) minun opinnäytetyöni aihetta moniviranomaistoiminnan osalta. Laaksonen tutkii työssään operatiivisten johtajien tilannekuvan merkitystä ja sen muodostumista moniviranomaistoiminnan päivittäistilanteissa. Laaksosen työssä ei suoranaisesti käsitellä salassa pidettävän tiedon vaihtamista. Työn näkökulmana on kehittää viranomaisyhteistyötä moniviranomaistehtävillä. Laaksosen työn tuloksista nousee esille hyvän tiedonkulun ja viranomaisyhteistyön tärkeys. Laaksosen työn tuloksissa todetaan, että eri viranomaisten tilannekuvan tulisi olla yhteisillä tehtävillä mahdollisimman samanlainen ja yhteiseen päämäärään tähtäävä. Työn tuloksissa korostetaan myös viestinnän tehokkuuden ja oikean tiedon merkitystä. Laaksosen tutkimustulosten perusteella moniviranomaistoiminnan kouluttamista tuli lisätä ja toisten viranomaisten työtapojen tuntemista tulisi myös kehittää.

Omalla poliisiasemallani, Porissa, tehdään hyvää yhteistyötä poliisin ja ensihoidon kenttäjohtajien välillä. Porin kenttäjohtajana toimiva on työvuoron alussa yhteydessä ensihoidon kenttäjohtajaan. He keskustelevat yleisluontoisesti työvuorosta ja pitävät tarvittaessa toisensa ajan tasalla. Hyvin toimiva yhteistyö kehittää tiedonvaihtoa ja ylläpitää valmiuksia hoitaa tehokkaasti vaativia moniviranomaistehtäviä. Hyvän yhteistyön taustalla

ovat vuosia jatkuneet yhteistoimintaharjoitukset ja toimivat henkilösuhteet.

Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen viranomaisyhteistyössä. Leena Kansanen on tutkinut Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään salassa pidettävän tiedon luovuttamisen edellytyksiä viranomaisyhteistyössä sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja poliisin osalta (05/2017). Hänen tutkimuksensa on oikeusdogmaattinen ja hän pyrkii järjestämään lainsäädäntöä sellaiseksi kokonaisuudeksi, että lainsäädännön tulkitseminen ja soveltaminen helpottuisi. Kansanen on työssään koonnut yhteen terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja poliisin tiedonantamista ja tiedonsaamista koskevan yleis- ja erityislainsäädännön. Hänen työssään ei ole tulokset osiota, mutta pohdinta osuudessa nousee esille laajan lakikentän hyvä tunteminen, moniviranomaisyhteistyö ja huolellinen perusoikeuksien punninta. Kansanen tuo esille myös ennalta estämisen tärkeyttä viranomaistoiminnassa varsinkin henkeen tai terveyteen ja lapsiin kohdistuvissa uhissa. Hänen mielestään viranomaisten tulisi panostaa entistä enemmän lainkäytössä ennalta ehkäisyyn.

Oppilashuollon yhteistyön kehittäminen. Niina Hietaoja on tehnyt Satakunnan ammattikorkeakoulussa ylemmän AMK-tasoisen opinnäytetyön oppilashuollollisen yhteistyön kehittämisestä Honkajoella, Hongon koulussa (12/2013). Hietaoja on tehnyt työnsä toimintatutkimuksena tavoitteenaan kehittää oppilashuollon toimijoiden välistä yhteistyötä. Opinnäytetyössä on kehitetty sekä koulun sisäistä yhteistyötä, että muiden oppilashuollon toimijoiden kuten kodin, koulukuraattorin, kouluterveydenhoitajan, koulupsykologin ja lastensuojelun kanssa tehtävää yhteistyötä. Hietaoja kertoo työnsä salassapitoa koskevassa luvussa, että opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot myös sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä (PerusopetusL 8: 41 § 4 mom).

Hietaojan mielestä tietojen vaihdon asianmukainen toteutuminen on yksi yhteistyön pulmallisimmista kysymyksistä. Hänen mukaansa salassapitovelvollisuus on suurin este sen toteutumiselle. Nämä ongelmat korostuvat erityisesti silloin kun alaikäisen oppilaan vanhemmat eivät suostu antamaan kirjallisesti lupaa lapsensa salassa pidettävien tietojen käsittelyyn oppilashuoltoryhmässä.

Hietaoja toteaa työnsä yhteenvedossa, että oppilashuollollisessa toiminnassa yhteistyö ja tiedonvaihto toimivat melko hyvin. Hän ei voi sanoa samaa koulupsykologi- ja lastensuojelutoiminnan osalta. Koulupsykologin palveluita ei kovasta tarpeesta huolimatta ole saatavilla heidän koulussaan ja lastensuojelu ei näe olemattomien resurssiensa vuoksi tarpeelliseksi vapauttaa henkilöstöä ennalta estävään työhön.

4.1 Keskeinen lainsäädäntö

Käsittelen seuraavaksi työni aiheen kannalta keskeistä, jokaista viranomaista koskevaa yleislainsäädäntöä ja jokaisen viranomaisen omaa erityislainsäädäntöä. Kaikkia viranomaisia koskevina yleislakeina ovat Suomen perustuslaki (PL 731/1999), joka sisältää perusoikeudet, laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (JulkL 621/1999) ja rikoslaki (RL 39/1889). Salassa pidettävän tiedon vaihtoa rajoittavat ja sallivat säännökset on kirjattu eri lakien sisään ja niiden tulkinnassa on aina huomioitava myös yksilön perusoikeudet ja yhteiskunnan intressit. Lainsäädännön tulkinnan etuina opinnäytetyön teoriaperustassa ovat lakien muuttumattomuus ja siten tutkinnan mahdollisimman hyvä toistettavuus.

4.1.1 Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Perusoikeudet ovat esillä yhteiskuntamme arjessa päivittäin. Uutisissa ja keskusteluohjelmissa kuulee useasti puhuttavan perusoikeusherkästä aiheesta tai asiasta. Salassa pidettävien tietojen vaihtaminen viranomaistoiminnassa kuuluu perusoikeusherkkään kategoriaan ja se tulee tehdä hienovaraisesti ja lakiin perustuen.

Perusoikeutemme on kirjattu Suomen perustuslakiin (PL 731/1999). Perusoikeutemme ovat kansallisia. Euroopan ihmisoikeussopimuksesta löytyvät lähes vastaavat oikeudet kansainvälisinä. Kansalliset perusoikeudet, Euroopan unionin perusoikeudet ja kansainväliset ihmisoikeudet muodostavat Suomessa toisiaan täydentävän oikeudellisen suojajärjestelmän (Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018, 51). Perustuslain 22 §:ssä todetaan, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta.

Perusoikeuksilla tarkoitetaan perustuslaissa säädettyjä, kaikille yksilöille yhdenvertaisesti kuuluvia, perustavanlaatuisia ja erityisen tärkeitä oikeuksia (Kansanen 2017, 18). Keskeisiä perusoikeuksia ovat oikeus elämään, henkilökohtainen koskemattomuus ja sananvapaus. Työni kannalta tärkein perusoikeus on yksityiselämän suoja, josta säädetään PL 10 §:ssä. Pykälässä kerrotaan, että, jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on suojattu. Perustuslaissa ei ole erikseen säädetty lapsen eduista. Lapsen aseman kannalta keskeisin säännös on PL 19 § 3 momentin säännös siitä, että ” julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu ” (Toivonen Virve-Maria 2017, 42).

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (kuten oikeus elämään) perusoikeudet eivät kuitenkaan takaa absoluuttista suojaa. Perustuslaissa edellytetään, että perusoikeuksiin puuttumisesta täytyy säätää lain tasoisesti ja se onnistuu vain tietyissä rajatuissa tarkoituksissa ja vain välttämättömin osin (PL 2: 22 §).

Tärkeimpänä oikeusvaltioperiaatteena pidetään sitä, että kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. (PL 1: 2 § 3 mom.) Hallinnon lainalaisuuden periaatteella tarkoitetaan, että kaiken hallinnollisen menettelyn tulee perustua lakiin. Perusoikeuksien rajoittamisen kohdalla korostuu se, että oikeuksiin puuttuminen perustuu voimassa olevaan lakiin. Ihminen saattaa

menettää hetkellisesti perusoikeutensa, esimerkiksi vapautensa, mutta saa sen takaisin heti kun vapaudenmenetys ei ole enää tarpeellista. Perusoikeuksiin puututaan vain sen verran mikä on välttämätöntä ja puuttuminen tehdään aina lain tasoisella määräyksellä.

Henkilötietojen suojasta säädettiin henkilötietolaissa (523/1999), mutta se näyttää jäsentyvän perustuslain säännöksessä yhdeksi yksityiselämän suojan osa-alueeksi (Pitkänen & Tiilikka & Warma 2013, 15). Henkilötietolaki kumottiin pari vuotta sitten. Sen tilalle on tullut Euroopan unionin tietosuoja-asetus (679/2016) ja tietosuojalaki (1050/2018). Asetuksessa ei enää puhuta arkaluontoisista henkilötiedoista vaan erityisistä henkilötietoryhmistä.

4.1.2 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (JulkL 621/1999), eli julkisuuslain, ensimmäisen luvun säännöksissä määritellään julkisuusperiaate. Julkisuuslain perustana on se, että viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, ellei muuta erikseen säädetä. Kyseisessä laissa säädetään lisäksi vaitiolovelvollisuudesta, sekä muista välttämättömistä arkaluontoisten tietojen saantia koskevista rajoituksista. (JulkL 1: 1-2 §.)

Rajoituksia viranomaisten keskinäiselle tiedon vaihtamiselle. Viranomaisilla ei ole omaan asemaansa perustuvaa automaattista oikeutta saada tai luovuttaa salassa pidettäviä tietoja viranomaisten kesken. Viranomainen voi luovuttaa salassa pidettävää tietoa muille viranomaisille ainoastaan erityislainsäädännössä olevien säännösten perusteella tai jos se, jonka etua asia koskee antaa asiaan tapauskohtaisen suostumuksensa. Viranomaisten välistä tiedonvaihtoa tapahtuu joko oma-aloitteisesti tai toisen viranomaisen pyynnöstä. Salassa pidettävän tiedon vaihtaminen voi olla myös viranomaiselle velvollisuus, kuten esimerkiksi lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) olevan ilmoitusvelvollisuuden kohdalla.

Julkisuuslain 6 luvussa säädetään salassapitovelvoitteista. Lain 22 §:ssä säädetään asiakirjasalaisuudesta. *Viranomaisen asiakirja on pidettävä salassa, jos se tässä tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos viranomainen lain nojalla on määrännyt sen salassa pidettäväksi taikka jos se sisältää tietoja, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus. Salassa pidettävää viranomaisen asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi.* (JulkL 6: 22 § 1 mom.)

Julkisuuslain 23 §:ssä säädetään vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta. *Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt.* (JulkL 6: 23 § 1-2 mom.)

Julkisuuslain 6 luvussa 24 §:ssä käsitellään salassa pidettäviä viranomaisten asiakirjoja. Opinnäytetyöni näkökulmasta katsottuna erityisesti lain 24 §:n kohta 25 on oleellinen. Kyseisessä kohdassa mainitaan salassa pidettävistä asiakirjoista muun muassa sosiaalihuollon asiakkaasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta (JulkL 6: 24 § 25 mom). Työssäni en keskity asiakirja määritteen ympärille, vaan laaja-alaisemmin edellisessä luvussa mainittuihin tietosuojalain arkaluonteisiin henkilökohtaisiin tietoihin. Salassa pidettävä asiakirja ja arkaluonteiset tiedot menevät määrittelyn osalta osittain päällekkäin.

Julkisuuslain 7 luvun 29 §:ssä säädetään salassa pidettävien tietojen vaihtamisesta viranomaisten kesken. Viranomainen voi antaa salassa pidettäviä tietoja toiselle viranomaiselle, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty tai se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty antaa siihen kirjallisen, tapauskohtaisen suostumuksensa (JulkL 7: 29 § 1 - 2 mom). Viranomainen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon sellaisista osoite- tai

muista yhteystiedoista, jotka ovat Julkisuuslain 6 luvun 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassa pidettäviä.

4.1.3 Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikoslaki (RL 39/1889) sisältää Suomen rikoslainsäädännön. Rikoslaissa ovat rikokset ja niiden seuraamukset. Rikoslaki rajoittaa ja joissakin tapauksissa velvoittaa tiedonvaihtoon. Laista löytyvät rangaistussäännökset viranomaisten salassapitosäännösten, virkasalaisuuksien, rikkomisesta. Rikoksia arvioidaan niin tahallisesta kuin tuottamuksellisestakin näkökulmasta. Rikoslain 15 luvun 10 § käsittelee törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä. Pykälä koskee tilanteita, joissa joku saa tietää, että törkeää rikosta valmistellaan ja suunnitellaan ja rikos voitaisiin vielä estää tietojen antamisella viranomaisille. Rikoksen tunnusmerkistö vaatii toteutuakseen tahallisuutta. Törkeästä rikoksesta ilmoittaminen on velvollisuus, ei harkinnanvarainen oikeus. Tahallisesta teosta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Laillisuusperiaate on rikosoikeuden johtava sääntö eli ettei ketään voi tuomita rangaistukseen teosta, joka ei ollut tekohetkellä selvästi ja yleisesti ymmärrettävästi olevan lain kieltämä. Salassapitosäännökset ja niistä poikkeaminen tulee olla mahdollisimman selkeästi ilmaistu erityislainsäädännössä.

4.2 Viranomaisten oma erityislainsäädäntö

Salassa pidettävää tietoa ei voi luovuttaa sivullisille, ei edes toiselle viranomaiselle. Tiedon voi antaa ainoastaan asiakkaan kirjallisella suostumuksella tai jos tiedon luovuttamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty (JulkL 7: 29 § 1 - 2 mom). Viranomaisten erityislainsäädössä on säännelty näistä erityisistä poikkeuksista

salassa pidettävän aineiston antamisesta. Kyseistä viranomaista koskevassa erityislaissa on määritelty oikeuksista ja velvollisuuksista luovuttaa arkaluontoisia tietoja toiselle viranomaiselle.

4.2.1 Poliisi

Poliisilla on erityinen asema yhteiskunnassa. Poliisi on yleensä arkaluontoisten tietojen pyytäjänä, koska vastaa yhteiskuntajärjestyksen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä ja tarvitsee tietoa muilta viranomaisilta osatakseen kohdistaa ennalta estäviä toimenpiteitä oikeisiin henkilöihin. Poliisi toimii aina virkavastuulla, jopa hätävarjelutilanteissa.

Poliisin toimivalta on valtaosin säädetty poliisilaissa (22.7.2011/872) ja esitutkinta – ja pakkokeinolaissa (22.7.2011/805; 22.7.2011/806). Poliisilain 1 luvussa on lueteltu poliisin tehtävät, joissa korostuu ennalta estävästä näkökulmasta oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ja rikosten ennalta estäminen (PolL 1: 1 §). Käsitteen alaan kuuluu ainakin kaikki sellainen poliisitoiminta, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakolta oikeuden loukkauksia ja häiriöitä (Rantaeskola 2014, 22).

Poliisilain 1 luvussa ovat myös poliisitoimintaa säätelevät yleiset periaatteet, jotka poliisi joutuu aina huomiomaan toimivaltaa käyttäessään.

Perus – ja ihmisoikeuksien sääntely on huomioitava kaikessa poliisitoiminnassa ja noudatettava mahdollisissa ristiriitatilanteissa perus – ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa. Tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa (731/1999) säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen. (Rantaeskola 2014, 27.)

Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta on yksi keskeisimmistä hallinnon yleisistä periaatteista. Muita tärkeitä poliisilain periaatteita ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan - ja tarkoitussidonnaisuuden periaate, tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys ja toimenpiteistä luopuminen. Poliisin

toiminnan, kuten muunkin viranomaistoiminnan, tulee kestää jälkikäteinen tarkastelu kyseisten periaatteiden näkökulmasta. Yhteiskunta vaatii poliisilta tehokasta, mutta tarkoituksenmukaista toimintaa, jossa koko ajan suhteutetaan käytettävissä olevia keinoja tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen.

Poliisilain 4 luvun 2 §:ssä 1 momentissa säädetään poliisin tiedonsaannista muilta viranomaisilta. Poliisilla on päällystön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. (PolL 4: 2 § 1 mom.)

Poliisilain 4 luvun 2 §:ssä olevan tiedonsaantioikeus ei kuitenkaan mahdollista poliisille automaattista tiedon saamista muilta viranomaisilta. Poliisilla on oikeus saada sosiaalihuollon järjestäjältä ja toteuttajalta ja terveydenhuollon viranomaisilta salassa pidettäviä tietoja vain heidän erityislainsäädäntönsä sallimissa tilanteissa. Poliisilain 4 luvun 2 § on poliisin tiedonsaantioikeutta määrittelevä yleissäännös. Eri viranomaisten omassa erityislainsäädännössä on säännöksiä tietojen luovuttamisesta viranomaisten kesken. Erityislainsäädännössä olevat mahdolliset rajoitukset syrjäyttävät poliisilain yleisluontoisen tiedonsaantioikeuden.

Toisilla viranomaisilla on tietyissä tilanteissa velvollisuus antaa salassa pidettävää tietoa poliisille. Poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetään ampuma-aseluvan, ajo-oikeuden ja muiden lupien haltijoiden terveyteen, alkoholin käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyvien tietojen saamisesta, poliisin päällystöön kuuluvan pyytäessä näitä tietoja toiselta viranomaiselta tai yhteisöltä. Näissä tilanteissa toisen viranomaisen on annattava tarpeelliset tiedot poliisille, poliisin niitä pyytäessä. Tiedonsaannin perusteena on, että voidaan perustellusti epäillä, ettei luvan haltija enää täytä luvan saannin edellytyksiä.

Viranomaisilla on myös oma-aloitteinen velvollisuus antaa salassa pidettäviä tietoja poliisille tietyissä tilanteissa. Lapsen ollessa mahdollisen rikoksen uhri, ampuma-aseluvissa, ja ajokorttilainsäädännössä tiedonvaihto on arvioitu erityisen tärkeäksi. Näissä tilanteissa lainsäätäjä on katsonut suojattavan edun olevan niin merkittävä yksityisesti tai yhteiskunnallisesti, että muilla viranomaisilla on oma-aloitteinen velvollisuus antaa poliisille tehtävän hoitamiseksi välttämättömät salassa pidettävät tiedot. Tämä velvollisuus syrjäyttää mahdollisen vaitiolo-oikeuden tai velvollisuuden.

Ampuma-aselain (1/1998) 114 §:n (lakimuutos 124/2011) mukaan lääkärillä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ilmoitus (ampuma-aseilmoitus) henkilöstä, joka on todettu mielentilatutkimuksessa tai muussa oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa itselleen tai toisille vaaralliseksi tai on otettu itsemurhayrityksen vuoksi tahdosta riippumattomaan hoitoon (Ampuma-aselaki 10: 114 § 1-2 mom). Lääkärillä ja muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ampuma-aseilmoitus henkilöstä, jonka hän potilastietojen ja henkilön tapaamisen perusteella katsoo perustellusta syystä olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta, aseen osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia (Ampuma-aselaki 10: 114 § 3 mom).

Lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n 2 momentissa säädetään muiden viranomaisten velvollisuudesta ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä lapsen joutuneen seksuaalirikoksen tai henkeen ja terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi (LastensuojeluL 417/2007).

Viranomaisten erityislainsäädäntöön tuli maaliskuussa 2015 oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö on lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Kyseissä lakimuutoksessa on kysymys huolta aiheuttavien henkilöiden aiheuttaman uhan arvioimisesta ja tiedon välittämi-

sestä poliisille. Kyseinen lakimuutos on tullut erityisesti perhesurmien ja kouluampumistapausten ennalta estämiseksi (Sisäasianministeriön Julkaisu 01/2014, Sisäinen turvallisuus).

Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä. Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun poliisilain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen lailla. (PolL 7: 2 § 1 mom.)

Poliisilla on myös oma-aloitteinen velvollisuus salassa pidettävän tiedon antamiseen. Poliisilla on velvollisuus viipymättä ilmoittaa lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n 1 momentin perusteella kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle salassapitosäännösten estämättä, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, joka voi olla kiireellisessä lastensuojelun tarpeessa.

4.2.2 Terveydenhuolto

Terveydenhuollon tietosuojassa ei ole kyse ensisijaisesti tiedon konkreettisesta suojaamisesta, vaan suojeluobjektina ovat ihmisen yksityisyyden suoja, luottamuksellinen potilassuhde, potilaan itsemääräämisoikeus sekä potilaan minäkuva ja sosiaaliset suhteet (Mahkonen 2014, 154).

Terveydenhuollon ammattihenkilöstö käsittelee työtehtävissään jatkuvasti potilaiden arkaluontoisia tietoja. Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden toteuttaminen edellyttää luottamuksellista hoitosuhdetta. On äärimmäisen tärkeää, että potilas voi luottaa salassapitosäännöksiin ja hänen asioitaan hoitaviin viranomaisiin. Potilaan oikeuksien tuntemista pidetään tärkeänä. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus mm. ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään (Ylipartanen

2010, 56). Yhteiskunnalliset ja yksityiset erittäin tärkeät intressit turvallisuuden ja yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseksi kuitenkin ajoittain vaativat, että salassapitosäännöksistä joudutaan poikkeamaan erityislainsäädännön puitteissa. Terveydenhuollon ammattihenkilöstö on yleensä näissä tilanteissa tietoja luovuttavana viranomaisena, hoidollisen tehtäväkuvansa vuoksi.

Terveydenhuoltoviranomaisilla on omaa erityislainsäädäntöä. Terveydenhuoltolaki (1326/2010) ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) ovat terveydenhuollon erityislakeja, joissa käsitellään tehtäviä, potilaan oikeuksia ja asemaa, salassa pidettäviä tietoja ja tiedonvaihtoa muiden viranomaisten kanssa. Terveydenhuoltolaki kertoo terveydenhuollon tehtävät ja vastuualueet. Laista terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä (559/1994) löytyy terveydenhuollon ammattihenkilöt; terveydenhuollossa työskentelevät viranomaiset, jotka ovat valtion tai kunnan palveluksessa sekä työsopimussuhteessa olevat laitoshoitajat, keittäjät ja huoltohenkilöstö, jotka ovat tehneet vaitiolositoumuksen.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (PotilasL 785/1992) eli potilaslaki sisältää keskeisiä säännöksiä potilaan oikeusturvan kannalta:

Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 2: 3 § 2 mom.)

Salassapito on selkeä potilaslain perusolettama, josta saa poiketa vain potilaan omalla kirjallisella suostumuksella tai potilaislain 13 §:ssä säädetyin poikkeuksin. Jo se tieto, että potilas on hoidettavana, on salassa pidettävää tietoa. Potilaslain 4 luvun 13 §:ssä säädetään salassa pidosta olevista poikkeuksista. Sen estämättä mitä 2 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon ammattiyksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämiseksi varten välttämättömät tiedot, jos

henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (PotilasL 4: 13 § 4 mom.)

Terveydenhuollon ammattihenkilöstöllä on velvollisuus ilmoittaa poliisille ja sosiaaliviranomaisille lapsiin kohdistuvista rikoksista. Ilmoitusvelvollisuudesta on tarkemmin säädelty lastensuojelulaissa. Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaisilta ja julkista tehtävää hoitamaan asetellulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampumaaseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä (PolL 4: 2 § 2 mom).

Lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tai sen nojalla annetussa asetuksessa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa todistaa henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen. Tuomioistuin voi velvoittaa 1 momentissa tarkoitetun henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. (OK 17: 14 § 1-2 mom.)

4.2.3 Sosiaalitoimi

Sosiaalialan henkilöstö toimii päivittäin yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa niin tietoja antavana kuin pyytävänä viranomaisena. Sosiaalihuoltolaissa (SosHL 1301/2014) määritellään sosiaalityö:

Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikutta-

vuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä. (SosHL 3: 15 §.)

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta (SosHL 1: 1§). Sosiaalihuoltolaissa on erityistä tukea tarvitsevat ihmisryhmät ja heidän auttamistapansa. Lapsen etu ja turvallisuus tulee korostetusti esille sosiaalihuoltolaissa.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Jokaisella sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus hyvään kohteluun ja yksityisyyden suojaan. Sosiaalihuollossa käsiteltävät asiat ovat yleensä yhtä arkaluontoisia kuin terveydenhuollossa. Asiakkaat tarvitsevat esimerkiksi taloudellista tukea, asumiseen liittyvää tukea, suojaa lähisuhde- ja perheväkivallalta ja lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukea. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on kuvattu asiakkaan oikeuksia ja viranomaistehtävien hienotunteisuutta:

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2: 4 § 1 mom.)

Salassapitovelvollisuus on sosiaalitoimen työntekijöillä yhtä tiukka kuin muillakin viranomaisella, jotka käsittelevät arkaluontoisia tietoja. Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä (SosHL 3: 14 § 1 mom).

Sosiaalitoimen salassa pidettävien tietojen luovuttamisessa on tehty muutamia poikkeuksia, lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja asemasta 3

luvun 18 § 1 momentti käsittelee salassa pidettävien tietojen antamista asiakkaan suostumuksesta riippumatta:

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa tai henkilötietolaissa säädetään, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi, antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle asiassa, jossa sosiaalihuollon viranomaiselle on laissa säädetty oikeus tai velvollisuus panna asia vireille taikka osallistua vireillä olevan asian käsittelyyn tai toimeenpanoon antamalla lausunto tai selvitys taikka muulla vastaavalla tavalla. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3: 18 § 1 mom.)

Sosiaalihuollon tietojen antamista muille viranomaisille, tärkeän ja painavan yleisen tai yksityisen edun tai uhan vuoksi käsitellään saman pykälän kolmannessa momentissa:

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Lisäksi sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (SosHL 3: 18 § 3 mom.)

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3 luvun 18 §:n 1 ja 3 momentissa tuodaan molemmissa esille lapsen etu, jota käsittelen lastensuojelulain kohdalla lisää. Lain 3 momentissa on säädetty henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia tai uhkaavan teon estämiseksi salassa pidettävien tietojen antamisesta poliisille. Saman sisältöinen lainkohta tuli vuonna 2015 myös terveydenhuollon ja perusopetuksen lakeihin. Kyseessä on oikeus, jota voi käyttää salassapitovelvollisuudesta huolimatta, kun on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan uhriksi ja tiedon välittämisellä voisi estää uhan tai auttaa sen arvioimisessa.

Lastensuojelulaki (417/2007) ja ilmoitusvelvollisuus. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1: 1 § 1 mom). Lapsen asema yhteiskunnassa ja lainsäädännössä on poikkeuksellinen. Lapsi tarvitsee turvallisen kasvuympäristön kasvaakseen vastuulliseksi aikuiseksi. Lapsen vanhemmat ovat velvollisia luomaan tämän turvallisen ympäristön, mutta valitettavasti siihen eivät kaikki yksin pysty. Tällöin on viranomaisten tehtävänä ennalta estää lainsäädännön avulla lapsiin kohdistuvat vaarat ja laiminlyönnit.

Lastensuojelulaissa on kaikkia viranomaisia ja yhteisöjä velvoittavia määräyksiä. Lain 5 luvun 25 §:n 1 momentissa määritellään ilmoitusvelvollisuus sosiaalihuollolle tapauksissa, joissa on saatu tieto lasta ja hänen kasvuympäristöään vaarantavista uhista. Pykälän toisessa momentissa säädetään 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden velvollisuudesta tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on työtehtävissään esille tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu seksuaalirikos – tai henkeen ja terveyteen kohdistuva pahoinpitelyrikos, jossa rangaistusmaksimi on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

4.2.4 Koululaitos

Perusopetuslaissa (PerusopetusL 628/1998) säädetään perusopetuksesta ja oppivelvollisuudesta. Lain 7 luvun 29 §:ssä puhutaan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Pykälän 2 momentissa puhutaan vaarallisten esineiden ja aineiden tuomisesta kouluun ilman hyväksyttävää syytä. Pykälä mukailee järjestyslain henkeä; kenelläkään ei saa olla koulussa tarpeettomasti mukana pahoinpitelyyn tai toisen omaisuuden vahingoittamiseen soveltuvia välineitä.

Henkilötietojen salassapito ja käsittely. Opettajat, terveydenhuollon ammattihenkilöt, kuraattorit ja psykologit toimivat virkavastuulla. Kouluissa työskentelevät huoltohenkilöt, keittäjät ja muut siviilihenkilöt ovat tehneet

> työsopimuksen yhteydessä vaitiolositoumuksen ja ovat vaitiolovelvollisia työssään tietoonsa saamistaan salassa pidettävistä asioista.

Opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, perusopetuslaissa tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat, eivät saa sivullisille ilmaista, mitä he ovat tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai tässä laissa tarkoitetun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi (PerusopetusL 8: 40 § 5 mom). Lainsäädännön muutoksen myötä maaliskuussa 2015 ilmoitusoikeus kirjattiin opetuksen osalta perusopetuslakiin (21.8.1998/628), oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (30.12.2013/1287), lakiin ammatillisesta peruskoulutuksesta (21.8.1998/630), lukiolakiin (21.8.1998/629), yliopistolakiin (24.7.2009/558), ammattikorkeakoululakiin (14.11.2014/932) sekä nuorisolakiin (21.12.2016/1285).

Peruskoulun oppilaat ovat alaikäisiä, joten nuorisolaki, lastensuojelulaki ja muu sosiaalihuollon lainsäädäntö on tiiviisti mukana koulujen arjessa. Oppilas -ja opiskelijahuoltolaki koskee toisen asteen opiskelijoita.

5 ASIANTUNTIJOIDEN TEEMAHAASTATTELUT

Asiantuntijuus ei ole kyky tai pysyvä ominaisuus, vaan se määrittyy toiminnassa ja vuorovaikutuksessa eli esimerkiksi ammatillisten tehtävien ja/tai institutionaalisen aseman kautta. Asiantuntemus on siis pikemminkin jotain, mitä ihmiset tekevät, kuin yksilön pysyvä ominaisuus tai tietovarasto. (Hyvärinen & Nikander & Ruusuvuori 2017, 215.)

Haastattelin neljää, työssäni käsiteltävien, eri viranomaisorganisaatioiden edustajaa. Kysyin jokaiselta haastateltavalta suostumusta haastatteluun ja lupaa käyttää heidän henkilötietojaan analysoidessani haastatteluja. Kaikki haastateltavat halusivat esiintyä työssäni omalla nimellään ja asemallaan. Suoritin kaikki haastattelut mahdollisimman samanlaisissa olosuhteissa, haastateltavien työpaikalla, heidän työhuoneissaan. Haastatteluissa ei ollut muita ihmisiä paikalla ja jokainen haastattelu tehtiin arkipäivänä klo 08.30-12.00 välisenä aikana.

Haastattelussa kysyttiin haastateltavan kokemusta tehtävässään, asemaa organisaatiossa, virkavastuuta ja päätösvaltaa tiedonvaihdossa. Kysyin heiltä, kuka voi päättää haastateltavan organisaatiossa tiedonvaihdosta ja miten päätösvalta menee virka-ajan ulkopuolella. Kysyin kaikilta haastateltaviltani työni tutkimuskysymykset: mikä on nykytila tiedonvaihdossa, miksi tilanne on tämä ja miten tiedonvaihtoa voisi kehittää. Selvitin myös henkeen tai terveyteen kohdistuvien uhkien arviointia ja rikosten estämiseksi tarkoitetun ilmoitusvelvollisuuden käyttämistä ja tietoisuutta vuonna 2015 tulleesta lakimuutoksesta. Viimeisenä kysymyksenä kysyin haastateltavien mielipidettä viranomaisten tiedonvaihtoa käsittelevästä lainsäädännöstä.

Rakensin haastattelukysymykseni tutkimusongelmani ympärille. Tavoitteenani oli kokemus-, asema-, virkavastuu- ja päätäntävaltakysymyksillä tuoda haastatteluihini toistettavuutta ja pysyvyyttä. Kaikki haastateltavani ovat keskenään mahdollisimman tasavertaisessa, korkeassa esimiesasemassa ja päättävässä tehtävässä. Jokainen haastateltava on tehnyt yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa tiedonvaihdollisissa tehtävissä useiden

vuosien ajan. Halusin haastatella henkilöitä, joilla on selkeää päätäntävaltaa, vastuuta tiedonvaihdossa ja kosketuspintaa operatiiviseen toimintaan.

5.1 Haastattelu 10.09.2019 Krista Virtanen - Olenijniczak

Haastattelin 10.09.2019 Porin aikuissosiaalipuolen päällikköä, Krista Virtanen - Oleijniczakia. Hän on ollut nykyisessä työtehtävässään kuusi ja puoli vuotta. Sosiaalitoimessa tehtiin pari vuotta sitten iso organisaatiouudistus, jolloin toimeentulotukiasiat siirtyivät sosiaalihuollolta Kansaneläkelaitokselle. Virtanen-Olenijniczakin mukaan muutoksen jälkeen sosiaalitoimen työntekijöillä on ollut enemmän aikaa sosiaalihuoltolain mukaisiin tehtäviin ja jalkautumiseen asiakkaiden luokse.

Virtanen - Olenijniczak toimii virkavastuulla ja on päättävässä esimiesasemassa, kun tehdään päätöksiä tietojen vaihtamisesta toisten viranomaisten kanssa. Kaikki sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat toimivat virkavastuulla. Sosiaalityöntekijät tekevät asiakkaita koskevissa asioissa päätöksiä ja ovat valtaosan työajastaan sosiaalihuollon toimipaikoissa. Sosiaaliohjaat vastaavasti tekevät enemmän kotikäyntejä ja muuta kenttätyötä ja ovat avustavassa roolissa päätösten teossa. Virka-ajan ulkopuolella kiireellisistä päätöksistä ja tiedonvaihdosta vastaa alueellinen sosiaalipäivystys, jonka esimiehenä on johtava sosiaalityöntekijä.

Haastateltavan mukaan viranomaisten välinen tiedonvaihto toimii vaihtelevasti. Hänen mielestään akuuteissa uhkatilanteissa, joissa aggressiivinen asiakas on uhkaava sosiaalitoimistossa asioidessaan, toimintamallit ovat melko selvät. Paikalle hälytetään yleensä poliisi tai vartija. Tällaisissa tilanteissa toimimista on harjoiteltu erilaisissa työpaikan turvallisuuskoulutuksissa. Sosiaalitoimessa on myös tällaisiin tilanteisiin liittyvää omaa ohjeistusta, jota päivitetään joka vuosi.

Vastaavasti tilanteet, joissa asiakas esimerkiksi kertoo puhelimessa sosiaalityöntekijälle uhkaavansa tehdä jotakin itselleen, sosiaalityöntekijälle

tai jollekin muulle, ovat tiedonvaihdollisesti hankalampia. Sosiaalityöntekijät punnitsevat tilanteen jälkeen, yhteistyössä sosiaalipäivystyksen kanssa, asiakkaaseen luodun luottamussuhteen mahdollista rikkomista, uhan vakavuutta ja salassapitosäännösten piirissä olevan tiedon jakamismahdollisuuksia ja -tarvetta.

Haastateltava kertoo, että tilanne on vieläkin hankalampi, jos uhkaileva asiakas on selkeästi sairas, esimerkiksi päihderiippuvainen tai mielenterveysongelmista kärsivä, mahdollisesti psykoottinen ihminen, jolla on hoitojaksoja taustalla tai joka on pian menossa hoitoon. Tällöin sosiaalityöntekijä miettii voiko hän rikkoa terveydentilaan liittyviä salassapitosäännöksiä ja samalla pettää sairaan ihmisen luottamuksen kertomalla uhkailuista poliisille. Työntekijä joutuu arvioimaan sairaan henkilön puheiden perusteella uhan mahdollisuutta ja sitä toteuttaako uhkailija tekonsa ennen kuin pääsee hoitoon vai pitäisikö asiasta olla jo aikaisemmin yhteydessä poliisiin. Virtanen - Olenijniczakin mukaan työntekijät kokevat tällaiset tilanteet erityisen raskaiksi ja menevät näissä tilanteissa välillä todella syvällä murehtiessaan uhan toteutumisen riskejä.

Haastateltava miettii, että uusien yhteiskunnallisten tilanteiden edessä heiltä puuttuu toimintasääntöjä, ainakin toiminnassa poliisin suuntaan. Hän mainitsee esimerkkeinä uusista ryhmistä paperittomat turvapaikanhakijat, radikalisoitumisen ja niihin mahdollisesti rinnastettavat kantasuomalaisten psykoottiset ongelmat. Virtanen - Olenijniczak pitää näitä nykypäivän ”hotspotteina”, jotka kaipaavat tiedonvaihdon kannalta lisäohjeistusta. Hänen mukaansa tällaisten asioiden kohdalla tietoa on vaihdettu heidän suunnaltaan Porin kaupungin turvallisuuspäällikön kanssa sisäisesti ja kaupunki on ollut sen jälkeen mahdollisesti yhteydessä poliisiin. Selkeät säännöt ja ohjeet puuttuvat uusien tilanteiden kohdalla. Uusien ilmiöiden kohdalla ei ole myöskään tullut ohjeita valtion taholta

Virtanen- Olenijniczakin mukaan tiedonsiirtoa ja konkreettista yhteistyötä on yllättävän vähän poliisin kanssa. Hän miettii mistä tämä voisi johtua ja muistelee, että onko vielä mahdollista tehdä sellainen huoli-ilmoitus, eli

ilmoitus henkilöstä, josta on huolissaan. Ja jos ilmoituksen tekeminen on mahdollista, niin mihin numeroon ja kenelle se kuuluisi tehdä?

Virtanen - Olenijniczakin mukaan aikuissosiaalityön henkilökunta on vaihtunut viime vuosina paljon. Heillä on tapahtunut henkilövaihdoksia kelauudistuksen takia, tullut muualta uusia työntekijöitä ja tapahtunut eläköitymistä. Osa uusista työntekijöistä on tullut ihan muualta, eivätkä he tunne muita paikallisia viranomaisia. Hänen mukaansa heidän työntekijöidensä pitäisi tutustua paremmin nykyiseen poliisi- ja koulumaailmaan ja saada sitä kautta uusia kontakteja.

Haastateltava tuo myös esille esimerkin uudenlaisesta yhteistyötavasta Porissa. Porin Itätuulen uudessa koulukeskuksessa on lähtenyt hyvin uudentyylinen yhteistyö käyntiin. Koulukeskuksen yhteisötilat ovat kirjaston vieressä ja siellä tapahtuu viranomaisten välillä hyviä kontakteja. Näiden kontaktien ansiosta kynnys ottaa yhteyttä koulun puolelle on madaltunut. Koulukeskuksessa ollaan samalla kentällä koulun kanssa ja näin syntyy yhteydenottoja myös aikuissosiaalityön suuntaan. Hän miettii olisiko tulevaisuudessa hyvä olla viranomaisten yhteispisteitä, joissa viranomaiset tarvittaessa tapaisivat ja tekisivät yhteistyötä.

Virtanen - Olenijniczakin muistelee, että he ovat muutaman kerran käyttäneet henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan estämiseksi lakiin lisättyä ilmoitusoikeutta. Heille tuli asiasta aikanaan infokirje, silloin kun oikeus tuli uutena lakiin, mutta asiasta ei ole ollut sen jälkeen koulutusta. Hän miettii, että ainakin muutama valveutunut työntekijä tietää kyseisen oikeuden olemassaolon, koska heillä on ollut sellaisia työtehtäviä. Muilla työntekijöillä tietämättömyys asiasta johtuu ehkä uusista toimenkuvista ja siitä, että ei ole vielä tullut tällaisia tilanteita eteen.

Virtanen - Olenijniczak pitää tiedonvaihtoa käsittelevää lainsäädäntöä tosi haastavana. Muutamassa uhan arviointiin liittyvässä tapauksessa hän on esimerkiksi käynyt työntekijän kanssa pitkällistä eettistä keskustelua tietojen antamisesta poliisille ja samalla on punnittu asiakkaan kanssa luodun

luottamussuhteen rikkomista. Työntekijä joutui näissä tapauksissa sisäisesti käymään pitkän eettisen keskustelun siitä mikä on oikein ja väärin.

Virtanen – Olenijniczak tuo haastattelun lopuksi esille myös huolen siitä, että sosiaaliviranomainen on useasti lain edessä aika heikossa asemassa. Sosiaalityöntekijän puuttuessa viranomaisena johonkin asiaan, varsinkin lastensuojelussa, joutuu hän yleensä menemään omalla nimellään oikeuteen todistamaan, eikä kykene tekemään sitä pelkkänä nimettömänä viranomaisena. Tällainen asia varmasti myös hiertää työntekijän mielessä.

5.2 Haastattelu 12.09.2019 Tuomo Katajisto

Haastattelin Porin poliisiasemalla 12.09.2019 Lounais-Suomen poliisilaitoksen kenttätoimiston komisariota Tuomo Katajistoa, jonka toimipaikka on Porin poliisiasema. Katajisto toimii Satakunnassa kenttäyksikön päällikkönä ja hänen toimenkuvaansa kuuluu muun muassa yhteistyö hätäkeskuksen, palo- ja pelastusviranomaisten ja sosiaalipäivystyksen kanssa. Katajisto on ollut nykyisessä tehtävässään vuodesta 2011 lähtien. Hänen tehtäviinsä kuuluu tiedonvaihdosta päättäminen erityisesti toimiessaan Lounais-Suomen operatiivisen poliisitoiminnan yleisjohtajana Turussa ja muissakin akuuteissa tilanteissa.

Poliisilain 4 luvun 2 §:ssä säädetään poliisin tietojensaantioikeudesta muilta viranomaisilta. Katajisto kertoo, että kiireellisissä tilanteissa tietoa voidaan, lainsäädännön puitteissa, pyytää suullisesti ja tehdä kirjallinen pyyntö jälkikäteen. Tällaisen tiedonpyynnön voi tehdä päällystöön kuuluva poliisimies. Kuka tahansa poliisimies voi virkavastuulla päättää jonkun yksittäisen tehtävän kannalta oleellisen tiedon jakamisesta toiselle viranomaiselle, poliisilain puolella toimittaessa, ennalta estävissä tilanteissa. Esitutkinnassa tiedonantamisesta päättää aina tutkinnanjohtaja.

Katajiston mielestä tiedonvaihdon nykytilanne on ainakin Porissa melko hyvä. Hänen käsityksensä mukaan terveydenhuollosta tulee tietoa poliisille huonommin kuin sosiaalitoimesta. Haastateltavan mukaan koulujen puolelta tilanne on kaksijakoinen. Joistakin kouluista otetaan todella hyvin yhteyttä poliisiin ja jaetaan tietoa, kun taas toisista kouluista ei tule mitään tietoa poliisille.

Katajisto miettii, että syyt viranomaisten välisen tiedonvaihdon ongelmiin voivat olla aika pieniä. Hän on itse yhteyshenkilönä sosiaalipäivystykseen ja kun sosiaalipäivystäjien tilat siirrettiin Porissa poliisin kenttäjohtohuoneen läheisyydestä toiseen kerrokseen, lasiovien taakse, tiedonvaihto huononi sosiaalitoimeen. Sosiaalipäivystäjät ovat kertoneet, että poliisit käyvät harvemmin tapaamassa heitä tilamuutosten jälkeen tiedonvaihdollisissa asioissa. Myös työmäärällä ja stressillä on merkitystä tiedon vaihtamisessa. Katajiston mukaan kiireisissä työvuoroissa poliisipartiolla on niin paljon tehtäviä, että silloin saattaa unohtua jonkun yksittäisen tiedon jakaminen, esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekeminen sosiaalipäivystykselle.

Katajiston mielestä tiedonvaihtoa kehittäisi parempi tuntemus toisten viranomaisten työntekijöistä ja tieto ympärivuorokautisista päivystysnumeroista, joihin voisi tiedot soittaa. Hänen mukaansa, vaikka koulutuksia on ollut, on edelleen parannettavaa toimintamalleissa tiedonvaihdollisissa tilanteissa. Pitäisi olla vieläkin selkeämmät mallit siihen kumpi viranomainen ottaa toiseen yhteyttä ja missä vaiheessa yhteydenotto tapahtuu yhteisellä tehtävällä. Katajisto toivoo, että kaikki viranomaiset katsoisivat avarammin ympärilleen, eivätkä tekisi yksin työtä.

Huolta aiheuttavien henkilöiden väkivaltaisista aikeista on tullut jonkun verran tietoja poliisille vuonna 2015 tulleen lakimuutoksen jälkeen. Katajisto arvelee, että hätäkeskukseen soitetaan tällaisia tietoja satunnaisesti, mutta poliisin ankkuriryhmälle tietoja tulee useammin. Myös osa kouluista ottaa hyvin yhteyttä ankkuriryhmään ja jakaa huolta aiheuttavien henkilöiden kertomia uhkatietoja. Sosiaalitoimestakin tulee poliisille uhkatietoja, mutta terveydenhuollon kautta tietoja tulee kaikkein vähiten. Katajisto

epäilee, että terveystoimessa ei ehkä ole sisäistetty tarpeeksi hyvin kyseisen lainkohdan syytä epäillä kynnystä. Poliisi pitää syytä epäillä kynnystä matalana ja kun joku asia viittaa esimerkiksi uhkaavaan väkivallan tekoon, voidaan välttämätön tieto tästä antaa poliisille.

Katajiston mukaan poliisi tietää huolta aiheuttavien henkilöiden uhkatietojen ilmoitusoikeudesta melko hyvin, varsinkin kenttäjohtajat, jotka yleensä tällaiset tiedot saavat hätäkeskukselta tai sosiaalipäivystyksestä. Katajiston mielestä uhkatietojen ilmoitusoikeus on lainsäädännöllisesti melko selkeä. Hänen mielestään suurimmat ongelmat lainsäädännön tulkinnassa muodostuvat siitä, että tietojen käsittelyä viranomaisten kesken moniammatillisessa yhteistyössä, ei ole selkeästi säädetty. Tiedon jakamista viranomaisten kesken on säännelty, mutta ei tiedon käsittelyä. Viranomaisten yhteisissä palavereissa olevan tiedon käsitteleminen on tästä johtuen vaikeaa.

5.3 Haastattelu 16.09.2019 Vesa Lund

Haastattelin 16.09.2019 Satakunnan sairaanhoitopiirin vastuualuejohtajaa, ylilääkäri Vesa Lundia. Lund on aloittanut lääkärin työt Porissa vuonna 2001. Hän on toiminut ennen nykyistä tehtäväänsä ensihoidon ylilääkärinä useita vuosia. Lund tekee työtään virkavastuulla, kuten kaikki muutkin lääkärit ja esimiesasemassa olevat. Muu terveydenhuollon ammattihenkilöstö ei ole virassa, mutta heitä koskee myös vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. Sairaalan muut työntekijät, kuten huoltohenkilöt ja keittiöhenkilökunta, ovat tehneet vaitiolositoumuksen.

Vuonna 2015 tuli ampuma-aselakiin terveydenhuollon ammattihenkilöille oikeuksia ja velvollisuuksia ilmoittaa psyykkisesti sairaasta ihmisestä, jolla on ampuma-aselupia, poliisille. Lääkärille tietojen ilmoittaminen poliisille tuli velvollisuudeksi. Lund kertoo, että heidän sairaalassaan, joka on tietynlainen läpimenopaikka, tulee melko harvoin eteen tällaisia tilan-

teita, koska he eivät tiedä kenellä on ampuma-aseita. Hän uskoo, että ampuma-aselupiin liittyviä arviointeja tulee paljon useammin yksityisellä puolella ja terveyskeskuksissa, joissa käydään saman lääkärin vastaanotolla. Kuka tahansa potilasta hoitava lääkäri voisi tietenkin ottaa esille mahdolliset ampuma-aseluvat hoidettavan potilaan kanssa, mutta harvoin niin toimitaan. Terveydenhuollon ammattihenkilöstöllä ei myöskään ole oikeuksia nähdä mistään järjestelmästä kenellä on ampuma-aseita.

Lund kertoo, että salassapitosäännösten alaista tietoa, lainsäädännön puitteissa, voi suullisesti antaa toisille viranomaisille kuka tahansa terveydenhuollon ammattihenkilö. Esimerkiksi lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden kohdalla ensihoidon kenttäjohtaja kertoo tietoja suoraan samassa talossa olevalle päivystävälle sosiaalityöntekijälle. Salassa pidettävää tietoa sisältäviä kirjallisia dokumentteja ei kuitenkaan saa antaa toisille viranomaisille hänen vastuualueellaan kukaan ilman hänen lupaansa.

Lundin mielestä tiedonvaihdon tilanne viranomaisten välillä on parempi kuin aikaisemmin. Hän uskoo, että varsinkin lastensuojeluasioiden kohdalla asiat ovat hyvällä mallilla. Lastensuojelulakia on koulutettu ja asiaa helpottaa myös se, että sosiaalihuollon päivystys on sairaalan päivystyksen yhteydessä. Laki velvoittaa, että sosiaalihuollon päivystys on samassa paikassa yhteispäivystyksen kanssa. Lundin mukaan samoissa tiloissa oleminen lisää kontakteja toisen viranomaisen kanssa ja tällöin voidaan yhdessä miettiä sosiaalipäivystäjän kanssa miten hankalia asioita tulisi hoitaa.

Lundin mukaan tiedonvaihto uhkatilanteissa on parempi kuin ennen. Edelleen on kuitenkin arkuutta tiedonvaihdossa ja salassapitosäännösten taakse menemistä. Arkuutta tietojen ilmoittamisessa on erityisesti tilanteissa, joissa uhkaus kohdistuu työntekijään itseensä. Tällaisesta uhkailusta ei välttämättä edes ilmoiteta omalle esimiehelle. Haastateltava kertoo, että aikaisemmin työntekijä oli yksin uhkaustilanteissa asianomistajan roolissa, mutta nykyään työnantaja on velvollinen tekemään asiasta rikosilmoituksen, kun saa asiasta tiedon.

Lundin mukaan selkeistä rikosasioista ilmoittaminen toimii hyvin, mutta uhka-asiat koetaan vaikeammiksi. Tähän saattaa vaikuttaa se, että väkivalta on hyväksytty osaksi työtä. Myös lainsäädännön tulkitseminen on vaikeaa, kun sitä tekee satunnaisesti. Harva työntekijä osaa esimerkiksi kertoa millainen teko on törkeä pahoinpitely.

Lundin kertoo kaksi keskeistä syytä tiedonvaihdon ongelmiin terveydenhuollossa. Heidän hallinnossaan korostetaan salassapitoa niin koulutuksissa kuin työssäkin. Hyvin usein vedotaan siihen, että salassapitosäännösten tahallisesta rikkomisesta voi tulla rikoslain mukaan jopa kaksi vuotta vankeutta. Tuottamuksellisestakin teosta voisi lähteä työpaikka ja on varmasti jossain päin Suomea näin käynytkin. Haastateltavan mielestä tällaisten asioiden jatkuva toistaminen lisää epävarmuutta tietojen lailliseenkin vaihtamiseen

Toisena syynä tiedonvaihdon ongelmiin on haastateltavan mukaan tietämättömyys. Koulutusta näistä asioista on terveydenhuollon organisaatiossa annettu tosi vähän. Ei tiedetä koska tietoa voisi antaa, mistä rikoksesta voi tietoa antaa, missä pitää antaa ja koska on velvollisuus antaa. Tilanteita tulee melko harvoin ja niissä on paljon tulkinnanvaraisuutta, jolloin on helppoa unohtaa tiedonantaminen ja vedota aina salassapitoon.

Lund muistaa kuulleensa joskus Pohan työntekijän sanoneen salassapitovelvollisuuden esiintyvän laissa yli 200:ssa eri kohdassa. Salassapitosäännökset ovat kuin verkko, jonka selkeyttäminen on hankalaa. Tiedonvaihtoa viranomaisten välillä voisi kehittää sopimalla yhteisistä pelisäännöistä, selkeillä ohjeilla ja sen jälkeen koulutuksella. Haastateltava muistelee, että Suomessa olleiden kouluampumistapausten jälkeen oli viranomaisten kesken seminaarissa mietitty, miten tiedonvaihdossa voisi antaa tietoa toisille viranomaisille jonkun henkilön ominaisuuksista. Lund miettii myös huolta-aiheuttavien henkilöiden kohdalla ihmisten ja viranomaisten tietämättömyyttä ilmoitusoikeudesta poliisille. Hänen mukaansa terveydenhuollossa huolta-aiheuttavien potilaiden kohdalla on vaikeaa vetää rajaa, milloin pitäisi antaa henkilöstä tietoa poliisille.

Lund olettaa, että terveydenhuollossa käytetään aika harvoin ilmoitusoikeutta henkeen tai terveyteen kohdistuvan teon tai tapahtuman estämiseksi. Hän uskoo, että ehkä joitakin kertoja on lakia käytetty, luultavasti lähinnä psykiatrian puolella. Heillä on ollut asiasta koulutusta, kun laki tuli voimaan yli neljä vuotta sitten, mutta asia on varmasti unohtunut monelta sen jälkeen. Myös lainkohdan tulkinnanvaraisuus on laaja. Pykälässä ei ole selkeästi avattu, missä kulkee tulkinnan raja ääripäiden välissä. On tosi vaikeaa hahmottaa tätä rajaa sellaisella henkilöllä, joka ei jatkuvasti mieti näitä asioita.

Lundin mielestä viranomaisten tiedonvaihtoa koskevassa lainsäädännössä asiat ovat hyviä ja kohdillaan, mutta lakien käytössä on liikaa tulkinnanvaraisuutta. Haasteita tuo myös se, että missä tilanteessa ihmisten uhkaukset tulee ottaa tosissaan ja miten arviointi tehdään esimerkiksi kiireellisessä päivystystilanteessa, muutamissa minuuteissa. Lundin mukaan vaatii aikaa ainakin 15-20 minuuttia, että pääsee ihmisen pään sisälle päivystystilanteessa arvioimaan uhkausten vakavuutta. Välttämättä tätä aikaa, eikä edes ammattitaitoa aina löydy.

5.4 Haastattelu 16.09.2019 Toni Ranne

Haastattelin 16.09.2019 Meri-Porin yhtenäiskoulun rehtoria, Toni Rannetta. Ranne on toiminut vuodesta 2004 lähtien Porissa rehtorina, aluksi Itäporin koulussa ja nyt viimeiset kuusi vuotta Meri-Porin yhtenäiskoulussa. Hän toimii virkavastuulla ja on salassapitovelvollinen, kuten kaikki muukin koulun henkilökunta. Kaikki opetuksen järjestämisestä vastaavat toimielimen jäsenet ovat salassapitovelvollisia ja laissa mainitut opetusharjoittelua tekevät sitoutuvat myös vaitioloon.

Ranne vastaa yhtenäiskoulun tiedottamisesta ulospäin ja on koko koulun henkilökunnan esimies. Opettajien antaessa salassa pidettävää tietoa muille viranomaisille he informoivat siitä Rannetta ja varmistavat samalla

asian laillisuuden. Perusopetuslain 8 luvun 41 §:ssä kerrotaan, että opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada oppilaasta välttämättömät tiedot opetuksen järjestämiseksi sosiaali- ja terveyshuollon viranomaisilta. Ranne kuvailee, että välttämättömät tiedot ovat aina tapauskohtaisia. Ne voivat olla esimerkiksi oppilaan terveyteen liittyviä asioita, diagnooseja sairauksista tai tietoja väkivaltaisesta käyttäytymisestä.

Ranne kertoo, että koulu pyrkii antamaan nykypäivänä muille viranomaisille niiden tarvitsemat tiedot. Tietoja annettuaan koulu haluaisi tietää miten tapaus on edennyt lastensuojelussa tai poliisissa. Usein tällaiset tapauksen etenemiseen liittyvät tiedot jäävät tulematta takaisin heille. Koulu ei tiedä missä tapauksessa mennään ja oppilas saattaa edelleen olla heidän oppilaansa.

Ranteen mielestä tapauksen etenemiseen liittyvien tietojen palauttamatta jättäminen voi johtua monesta asiasta. Asiaa eteenpäin hoitaneet viranomaiset voivat olla niin kiireisiä, että he unohtavat raportoida miten tapaus päättyi tai miten se etenee. Haastateltava pitää myös mahdollisena sitä, että kun kyseinen tapaus on saatettu loppuun, koetaan ettei ole tarvetta palata asiaan koulun kanssa. Ranne uskoo, että mahdollisuus tapaamisiin kasvokkain muiden viranomaisten kanssa lisäisi tiedonvaihtoa. Samalla olisi helpompi sopia jälkikäteisestä yhteistyöstä.

Ranne muistaa vuosien varrelta muutamia tapauksia, joissa koulussa on käytetty henkeen tai terveyteen kohdistuvan teon estämiseksi oikeutta välittää välttämättömät tiedot poliisille. Hän uskoo, että kyseisen lainkohdan ja myös muun tiedonvaihtoon liittyvän lainsäädännön koulussa tuntevat parhaiten erityis- ja pienryhmien opettajat, koulupsykologit ja koulukuraattorit. Ranne toivoo, että tiedonvaihto toimisi yhtä hyvin kaikkien viranomaisten kanssa molempiin suuntiin. Tällä hetkellä on viranomaisia, joiden kanssa tiedonvaihto toimii hyvin ja viranomaisia kenen kanssa se ei toimi.

6 TULOKSET

Tulososa on tietenkin tutkimuksen ja tieteellisen artikkelin ydin. Siihen pitää sisältyä yleiskatsaus suoritetuista kokeista tai empiirisestä osasta, mutta kirjoittaja ei saa toistaa edellisen luvun (tutkimusmenetelmäosa) yksityiskohtia. (Mäkinen 2005, 122.)

6.1 Taustaa tuloksille

Työni tutkimuskysymyksinä ovat viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilanteen selvittäminen, syyt nykytilaan ja tiedonvaihdon mahdollinen kehittäminen. Olen rajannut aiheeni viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon henkeen tai terveyteen kohdistuvissa uhissa. Työni näkökulma on positiivinen ja yritän selkeyttää ja kehittää salassa pidettävän tiedon vaihtamisen mahdollisuuksia eri viranomaisten välillä.

6.2 Haastattelujen toteutus

Tein työssäni neljälle henkilölle teemahaastattelun syyskuussa 2019. Kaikki valitsemani henkilöt olivat työssäni käsiteltävistä eri viranomaisorganisaatioista. Haastateltavista yksi oli nainen ja kolme miehiä. Haastateltavien keskimääräinen virka- ikä oli noin 25 vuotta. Haastateltavat olivat iältään 46-60 vuotiaita. Olin jokaiseen haastateltavaan yhteydessä puhelimitse huhtikuussa 2019, jolloin kysyin heiltä halukkuutta osallistua opinnäytetyöni haastatteluun. Kaikki haastateltavat olivat suostuvaisia osallistumaan julkiseen työhöni omalla nimellään ja omassa virka-asemassaan. En hakenut haastatteluihini erillistä lupaa, koska haastateltavia oli vain neljä.

Käytin jokaisessa haastattelussa samaa digitaalista nauhuria. Haastattelut kestivät 20 – 30 minuuttia per haastateltava. Talletin tietokoneelle haastat-

telut, varmistaakseni niiden säilyvyyden ja helpottaakseni niiden käsittelyä. Kuuntelin haastatteluita useita kertoja, kun avasin niiden keskeistä sisältöä työhöni. Litteroin haastattelut tietokoneelle kirjoittamalla sanatarkasti kaikki haastateltavan ja haastattelijan sanat. Tein litteroinnit mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen ja pidän litteroinnin tallessa niin kauan kuin se on lainsäädännön mukaan tarpeellista.

6.3 Teoriaosan materiaalin kerääminen ja tulkinta

Keräsin työni teoriaosaan yleislainsäädäntöä, joka koskee kaikki viranomaisia. Käsittelen työssäni yleislakeina Suomen perustuslakia (731/1999), lakia viranomaistoiminnan julkisuudesta (621/1999) ja rikoslakia (39/1889). Jokaisen viranomaisen omasta erityislainsäädännöstä olen avannut lakeja, jotka käsittelevät salassa pitoa, tiedonantamista ja- pyytämistä ja viranomaisorganisaation tehtäviä. Erityislainsäädännössä on säädetty poikkeuksia salassa pidettävän tiedon luovuttamiskielloille.

Tulkitsin aineistoani tutkimuskysymysteni näkökulmasta mahdollisimman objektiivisesti kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä. Hain työni teoriaosaan neljä työni aihetta sivuavaa ammattikorkeakoulutasoista opinnäytetyötä, jotka käsittelevät viranomaisyhteistyötä ja salassa pitoa. Olen myös tutustunut oikeuskirjallisuuteen erityisesti perusoikeuksien osalta ja hallitusten esityksiin lainsäädännöstä.

6.4 Tiedonvaihdon nykytilanne

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni on selvittää viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytila henkeen tai terveyteen kohdistuvissa uhkatilanteissa ja tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus on uhattuna. Yhteiskunta asettaa henkeen tai terveyteen kohdistuvat uhat kaikkein korkeimmalle tasolle. Tällaisissa tilanteissa odotetaan viranomaisilta mahdollisimman tehokasta ja ennalta estävää toimintaa myös tiedonvaihdon osalta. Salassa

pidettävän tiedon vaihtamisessa kohtaavat usein kaksi vahvaa perusoikeuttamme, yksityiselämän suoja ja henkilökohtainen koskemattomuus.

Yksityiselämän suoja on turvattu Suomen perustuslaissa. Suomen Perustuslaissa olevia perusoikeuksia voi rajoittaa vain laintasoisilla säännöksillä. Tämä on yksi sivistys- ja oikeusvaltion johtavista periaatteista. Kenenkään oikeuksia ei saa kuitenkaan rajoittaa tai loukata enempää kuin on välttämätöntä. Perusoikeuksista vain oikeus elämään nauttii absoluuttista suojaa, muita perusoikeuksia voidaan joutua rajoittamaan. Perusoikeuden käyttämistä voivat rajoittaa toisen tahon perusoikeuksien suojaaminen. Yksilö ei voi vaatia niin ehdotonta suojaa perusoikeudelleen, että se johtaisi toisen yksilön perusoikeuksien loukkaukseen. Kahden tai useamman perusoikeuden keskinäiset kollisiotilanteet ratkaistaan pääsäännön mukaan punninnalla. (Viljanen, Pekka 2001, 12.)

Salassa pidettävän tiedon vaihtamisessa viranomaisyhteistyössä kohtaavat julkisuus ja yksityiselämän suoja. Julkisuuslain 1 luvun 1 §:ssä kerrotaan, että viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, ellei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Julkisuuslain 6 luvun 22-23 §:ssä kerrotaan asiakirjasalaisuudesta ja vaitiolovelvollisuudesta. Asiakirja on salassa pidettävä, jos se on laissa säädetty, tai viranomainen on sen lain nojalla määrännyt tai jos se sisältää tietoa, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuus täydentää salassapitoa määrittelemällä, että salassa pidettävän asiakirjan sisältöä tai tietoa ei saa paljastaa suullisestikaan. Julkisuuslain 6 luvun 24 §:ssä luetellaan salassa pidettävät asiakirjat.

Rikoslaissa määritellään tahalliset ja tuottamukselliset virkasalaisuuden rikkomiset (RL 40: 5 §). Salassa pidettävästä asiakirjasta voi antaa tietoa sivullisille ainoastaan asiakkaan kirjallisella suostumuksella tai jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa nimenomaisesti säädetty (JulkL 7: 29 §).

Tiedonantaminen ja – pyytäminen. Kaikki haastateltavat ovat esimiesasemassa olevia virkamiehiä ja tiedonvaihdollisesti päättävässä asemassa. He

kertoivat haastattelussa kuka voi heidän hallinnossaan antaa toisille viranomaisille salassa pidettävää tietoa ja millä tavalla. Jokainen viranomainen ja vaitiolovelvollisuuden piirissä oleva työntekijä voi antaa suullisesti tietoja toiselle viranomaiselle lainsäädännön sallimissa puitteissa. Tietyssä esimiesasemassa oleva voi päättää kirjallisten dokumenttien antamisesta toiselle viranomaiselle. Samaa esimiesvaltaa käyttävä henkilö voi tehdä kirjallisen pyynnön tiedonsaamiseksi toiselta viranomaiselta. Poliisin puolella päällystöön kuuluva virkamies voi tehdä edellä mainittua tiedonvaihtamista kaikissa erityislainsäädännön sallimissa tilanteissa. Sosiaalitoimessa tiedonvaihtamisen voi tehdä johtava sosiaalityöntekijä tai vastuualueen päällikkö, terveydenhuollossa kyseisen vastuualueen ylilääkäri ja koulutoimessa rehtori tai vastuuopettaja.

6.5 Hyvin toimivat asiat tiedonvaihdossa

Kaikkien haastateltavien mielestä tiedonvaihdon nykytilanne on hieman parempi kuin aikaisemmin, mutta siinä on kuitenkin kehitettävää. Satasairaalan vastuualuejohtajan, Vesa Lundin, mielestä lastensuojeluun ja lastensuojelulakiin liittyvä tiedonvaihto hoidetaan heillä hyvin. Tähän tilanteeseen on hänen mielestään päästy kouluttamalla kyseistä lainsäädäntöä ja yhteispäivystyksen yhteydessä olevalla sosiaalipäivystyksellä, joka mahdollistaa henkilökohtaiset tapaamiset sosiaaliviranomaisten kanssa. Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa viranomaisia tekemään lastensuojeluilmoituksen sosiaaliviranomaisille, kun lapsi on lastensuojelun tarpeessa. Sama laki velvoittaa myös viranomaisia ja muita yhteisöjä tekemään ilmoituksen poliisille, kun on syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu seksuaali- tai pahoinpitelyrikos (LastensuojeluL 5: 25 § 1-2 mom).

Satakunnan aikuissosiaalipuolen päällikön, Krista Virtanen – Olenijniczakin mukaan akuuteissa aggressiivisen henkilön kohtaamistilanteissa tieto kulkee hyvin poliisille, koska tilanteita on harjoiteltu, toimintamallit ovat selkeitä ja tilanteisiin ei liity henkilökohtaista asiakaskontaktia. Samoin Lund pitää tiedonvaihtoa hyvänä selkeissä rikosasioissa, jotka eivät liity hoidollisiin tilanteisiin potilaan kanssa.

Porin poliisiaseman komisarion Tuomo Katajiston ja Meri-Porin yhtenäiskoulun rehtorin Toni Ranteen mukaan tiedonvaihto sosiaalitoimen kanssa sujuu pääsääntöisesti hyvin. Koulusta ollaan ongelmatilanteissa suoraan yhteydessä poliisin tiloissa toimivaan ankkuriryhmään, jota kautta tieto välittyy poliisille ja sosiaalitoimelle. Tiedonvaihtoa helpottavat yhteiset päivystystilat ja tutut viranomaiset, joille soittaa. Lainsäädäntö velvoittaa, että pääpoliisiasemalla ja keskussairaalan tiloissa on oltava sosiaalipäivystyksen tilat.

6.6 Tiedonvaihdon haasteet

Rami Rautio toteaa Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään (2017, 29), että poliisin ja terveydenhuollon tiedonvaihtoa koskevat lait ovat keskenään ristiriitaisia. Poliisilain 4 luvun 2 § tiedonpyyntöoikeus toisilta viranomaisilta on tulkinnanvarainen ja muodostaa epäselvyyksiä potilaslain (785/1992) salassapitosäännösten kanssa. Poliisi ei saa automaattisesti terveydenhuoltoviranomaiselta salassa pidettäviä potilastietoja, vaan ainoastaan niissä tilanteissa, jotka ovat jonkun viranomaisen erityislainsäädännössä erikseen mainittuja.

Rautio kertoo työnsä johtopäätöksissään (2017, 36), että lakitekstien moniulotteisuus tekee tiedonvaihdosta vaikeasti ymmärrettävän ja osaltaan lisää epävarmuutta tietojen luovuttamisessa. Leena Kansanen pohtii myös lainsäädännön tulkinnanvaraisuutta Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään (2017, 73-74) yrittäessään selkeyttää laaja-alaista lakikokonaisuutta salassa pidettävän tiedon vaihtamisessa.

Krista Virtanen – Olenijniczak ja Vesa Lund kertovat haastatteluissa, että ongelmia tiedonvaihtoon tulee erityisesti silloin, kun kohdehenkilö on sairas. Työntekijä joutuu punnitsemaan tällöin viranomaisen ja kohdehenkilön välisen luottamussuhteen rikkomista. Virtanen – Olenijniczakin ja Lundin mukaan työntekijän on vaikea tehdä arviota uhan vakavuudesta asiakkaan ollessa esimerkiksi psyykkisesti sairas. Tällaisissa tilanteissa

nousevat vahvasti esille salassapitomääräykset ja niiden rikkomisesta seuraavat rangaistukset, joista usein työntekijää muistutetaan. Laissa potilaan asemasta ja oikeuksista 13 §:ssä kerrotaan potilastietojen olevan salassa pidettäviä. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 14 §:ssä kerrotaan, että sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Lundin mielestä tätä salassapitoa korostetaan jopa liikaa koulutuksessa ja työelämässä. Tämä voi Lundin mukaan johtaa siihen, että työntekijään itseensä kohdistuvasta väkivallan uhasta ei kerrota edes omalle esimiehelle.

” vielä on tätä salassapidon taakse

tavallaan menemistä ”

Toisena merkittävänä esteenä tiedonvaihdolle Lund kertoo olevan koulutuksen ja tiedon puutteen. Työntekijä ei tiedä koska tietoa voi antaa, mitä tietoa voi antaa, miten tietoa voi antaa ja pyytää ja koska tietoa on velvollisuus antaa. Lund arvioi, että hyvin harva terveydenhuollon ammattihenkilöistä tietää esimerkiksi minkälainen on törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö. Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä määritellään ylitörkeät rikokset, joista on ilmoitettava poliisille tai uhatulle, jos rikos olisi vielä estettävissä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentin perusteella pystytään murtamaan tässä tilanteessa lääkärin ja muun terveydenhuollon ammattihenkilöstön vaitiolo-oikeus.

Katajistolla on tuntuma, että tiedonvaihto toimii huonointen terveydenhuollon kanssa. Hän miettii, että voisiko tämä johtua siitä, että terveydenhuollossa ei ole ymmärretty oikein heidän rooliaan tiedonvaihdossa. Myös työmäärällä ja stressillä on Katajiston mukaan merkitystä tiedon vaihtamisessa. Hänen mukaansa kiireisissä työvuoroissa poliisipartiolla on niin paljon tehtäviä, että silloin saattaa unohtua jonkun yksittäisen tiedon jakaminen toiselle viranomaiselle. Niina Hietaoja tuo opinnäytetyössään (12/2013) esille myös resurssiongelman. Koulupsykologin palveluita heidän koulussaan ei ole saatavilla, kovasta tarpeesta huolimatta.

Katajiston mukaan puutteita on myös selkeissä toimintamalleissa yhteisillä tehtävillä. Katajisto kertoo, että yhteisillä tehtävillä ei välttämättä tiedetä kumpi viranomaisista ottaa toiseen yhteyttä ja missä kohtaa tehtävää se tehtäisiin. Katajiston mielestä liian usein tehdään työtä kapeakatseisesti ja yksin, eikä katsota riittävästi ympärilleen. Ranne tuo esille tiedonvaihdon kulkemisen myös takaisinpäin tiedon luovuttajalle. Koulussa voi olla edelleen oppilaana huolta aiheuttava nuori, josta he ovat ilmoittaneet poliisille tai lastensuojeluun. Kun tietoa ei tule takaisin asiaa hoitavilta viranomaisilta, eivät he voi tietää missä vaiheessa prosessi etenee.

” Missä kohtaa toinen toimija ottaa yhteyttä toiseen toimijaan yhteisellä tehtävällä ja kumpi sen tekee?”

Jokaisen haastateltavan viranomaisen erityislainsäädäntöön lisättiin vuonna 2015 oikeus ilmoittaa poliisille välttämät tiedot salassapidon estämättä, kun on syytä epäillä henkeen tai terveyteen kohdistuvaa väkivallan uhkaa ja tiedot antamalla voisi arvioida uhan suuruutta tai estää teon tapahtumasta. Haastateltavat kokivat, että uusi oikeus on hyvä, mutta liian tulkinnanvarainen. Kyseisestä lakimuutoksesta oli jokaisen organisaatiossa annettu koulutusta tai infoa, kun se tuli voimaan, mutta sen jälkeen asiaan ei ole palattu. Haastateltavat uskovat, että oikeutta on käytetty melko harvoin ja se johtuu suurelta osin tietämättömyydestä ja vaikeudesta tehdä rajanvetoa uhasta.

Erityisesti sosiaalihuollossa ja terveydenhuollossa koettiin ongelmallisena uhkailmoitusten yhteydessä tehtävä uhan vakavuuden määrittely. Uhan arviointia tehdään usein yksin ja kiireen keskellä. Tällöin on vaikeaa päästä niin syvälle uhkailijan mieleen, että pystyisi tekemään riskiarviota uhasta. Ainoastaan poliisin työssä on säännöllisesti kohtaamisia uhkaavien henkilöiden kanssa, muilla viranomaisilla se on satunnaista ja varsinaisten työtehtävien ohessa.

Lainsäädäntö koetaan salassapitoasioissa kauttaaltaan haastavaksi ja paikoitellen hyvin tulkinnanvaraiseksi. Ainoastaan useimmin eteen tulevat ti-

lanteet, kuten lastensuojeluilmoitukset ja siihen liittyvä ilmoitusvelvollisuus, koetaan selkeiksi. Katajisto epäilee, että terveystoimessa ei ehkä ole sisäistetty tarpeeksi hyvin uhkailmoituksessa olevaa syytä epäillä kynnystä. Poliisi pitää syytä epäillä kynnystä matalana ja kun joku asia viittaa esimerkiksi uhkaavaan väkivallan tekoon, voidaan välttämätön tieto tästä antaa poliisille. Vastaavasti Lund miettii, että syytä epäillä kynnystä tulisi selkeämmin avata kyseisessä laissa.

” Tässä on se tulkinta, miten se tulkitaan,

usein ei mitään tapahdu. Mihin se raja vedetään?”

6.7 Tiedonvaihdon kehittäminen

Kaikki haastateltavani ja tarkastelemani opinnäytetöiden tulokset tuovat esille viranomaisten välisen yhteistyön merkitystä tiedonvaihdossa. Katajisto kertoo, että hyvin pienilläkin asioilla on merkitystä tiedonvaihdossa. Esimerkiksi sosiaalipäivystyksen tulisi sijaita poliisiasemalla siten, että eri viranomaisten välillä tulisi luontaista kohtaamista. Krista Virtanen - Olenijniczak kertoo, että heillä on ollut paljon henkilövaihdoksia eläköitymisten ja tehtäväkuvien muutosten vuoksi. Uusien työntekijöiden tulisi tutustua toisten viranomaisten työpisteisiin ja toimintatapoihin. Samalla he saisivat kontakteja ja tutustuisivat toisiin viranomaisiin kasvokkain. Katri Laaksonen on omassa moniviranomaistoiminnan yhteistyötä käsittelevässä opinnäytetyönsä (06/2019) tuloksissa todennut, että moniviranomaistoiminnan kouluttamista tuli lisätä ja toisten viranomaisten työtapojen tuntemista tulisi parantaa.

Krista Virtanen - Olenijniczak kaipaa niin valtiolta kuin viranomaisorganisaatioilta ohjeita ja sääntöjä uusien ilmiöiden kohdalla. Paperittomat, radikalisoituminen ja kantaväestön pahentuneet mielenterveysongelmat ovat uusia ilmiöitä, jotka tarvitsevat selkeää ohjeistusta myös tiedonvaihdon osalta. Krista Virtanen – Olenijniczak miettii olisiko tiedonvaihdon kannalta hyvä perustaa yhteispisteitä, joissa viranomaiset tapaisivat tarpeen

mukaan. Myös Ranne uskoo, että mahdollisuus tapaamisiin kasvokkain muiden viranomaisten kanssa lisäisi tiedonvaihtoa. Samalla olisi helpompi sopia jälkikäteisestä yhteistyöstä

Laissa ei ole säädelty salassa pidettävän tiedon käsittelystä moniviranomaispalavereissa. Katajiston mielestä suurimmat ongelmat lainsäädännön tulkinnassa muodostuvat siitä, että tietojen käsittelyä viranomaisten kesken moniammatillisessa yhteistyössä ei ole selkeästi säädetty. Tiedon jakamista viranomaisten kesken on säännelty, mutta ei tiedon käsittelyä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET / KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Johtopäätökset vedetään tutkimustuloksista. Jos tutkimustulosten ja johtopäätösten välistä eroa ei ymmärretä, toistetaan helposti samoja asioita. Johtopäätökset ovat vastaus tutkimusongelmaan. (Kananen 2019, 45.)

Salassa pidettävän tiedon vaihtaminen viranomaisten välillä onnistuu ainoastaan, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty tai jos se kenen etua salassapito suojaa antaa siihen suostumuksensa (JulkL 7: 29 § 1 mom).

Työni tulosten perusteella tiedonvaihdon nykytila on hieman parempi kuin ennen, mutta kehitettävää on monella eri osa-alueella. Tällä hetkellä salassa pidettävän tiedon vaihtaminen onnistuu parhaiten lastensuojelulain (417/2007) kohdalla. Kaikki viranomaiset tuntevat hyvin lastensuojelulain, koska sitä koskevia tapauksia on melko usein. Laki velvoittaa viranomaisia ja muita yhteisöjä ilmoittamaan sosiaaliviranomaiselle ja poliisille, jos lapsi on lastensuojelun tarpeessa tai seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen uhrina.

Viranomaisten tulisi tuntea lainsäädäntöä tiedonvaihdon osalta laaja-alaisesti ja myös oman organisaation ulkopuolelta. Jokaisen viranomaisen tulisi tuntea riittävän hyvin salassa pitoa koskevat yleislait ja sen lisäksi

oman ja yhteistyöviranomaisten erityislainsäädännön antamat mahdollisuudet tiedonvaihdolle. Salassapitoon liittyvää lainsäädäntöä tulee kouluttaa säännöllisin väliajoin työpaikkakoulutuksissa. Koulutuksissa olisi huomioitava tilanteen ensimmäiseksi kohtaavan työntekijän näkökulma. Salassapitoasioiden kanssa toimivat työntekijät tarvitsevat laintulkintaan selkeitä esimerkkejä ja rajanvetoja. Koulutuksissa tulee avata keskeisiä rikostunnusmerkistöjä ja kertoa mitä ja miten salassa pidettävää tietoa voi käsitellä ja antaa toisille viranomaisille. Säännöllisen koulutuksen avulla luottamus omaan oikein tekemiseen kasvaa ja samalla myös erittäin tärkeä ennalta estävä toiminta tehostuu.

Viranomaisyhteistyön kulmakivenä on tehokas ja oikea-aikainen tiedonvaihto. Onnistunut tiedonvaihto tarvitsee myös kohtaamisia viranomaisten välille. Yhteiset palaverit, tutut kasvot ja puhelinnumerot parantavat luottamusta toisiin ja kehittävät tiedonvaihtoa. Samalla tutustutaan toisten viranomaisten työtapoihin ja toimintamalleihin ja ymmärretään paremmin heidän työnkuvaansa. Tällainen yhteistyö ei tuo uusia oikeuksia tiedonvaihtoon, mutta se helpottaa laillista tiedonjakamista erityisesti ilmoitusoikeuden käyttämisessä huolta aiheuttavien henkilöiden tekemien uhkausten kohdalla.

Tuloksissa tuli esille myös tilanteita, joissa korostetaan, ehkä jopa liikaa, salassa pidettävän tiedon antamisesta mahdollisesti seuraavia rangaistuksia. Puhutaan lopputilistä ja jopa vankeusrangaistuksista, jos antaa salassa pidettävää tieto toisille viranomaisille. Leena Kansanen (2017, 36) on opinnäytetyössään tulkinnut tilastokeskuksen julkaisemaa tilastoa, joka kertoo tuomioista salassapitorikoksista. Vuonna 2015 sai Suomessa kuusi henkilöä tuomion tahallisesta salassapitorikoksesta ja 12 henkilöä tuomion virkasalaisuuden rikkomisesta. Tuottamuksellisissa tekomuodoissa ei annettu yhtään rangaistusta. Työntekijä tarvitsee hankalissa tiedonvaihdollisissa tilanteissa kaiken mahdollisen tuen. Hyvällä, alaista tukevalla, esimiestoiminnalla saadaan vähennettyä turhia pelkoja ja ennakkoluuloja.

Vuonna 2015 kaikkien työssäni käsiteltävien viranomaisten erityislainsäädäntöön tuli oikeus ilmoittaa välttämättömät tiedot poliisille, jos on työtehtävissä saanut tietoa, jonka perusteella on syytä epäillä jonkun olevan väkivallan vaarassa ja uhka olisi vielä estettävissä. Kyseinen oikeus on erittäin merkittävä ennalta ehkäisevässä toiminnassa erityisesti vakavien väkivaltatekojen kohdalla. Kyseinen oikeus on koulutettu lain voimaantulon aikoihin, mutta sen tuntemus on kauttaaltaan nykytilanteessa huono. Asia tulisi kerrata säännöllisesti työpaikkakoulutuksissa ja korostaa syytä epäillä kynnyksen mataluutta. Pykälä tarvitsee avaamista ja konkreettisia esimerkkejä siitä, miten sitä voisi käyttää. Lainkohdan mahdollisissa käyttötilanteissa on usein kysymys psyykkisesti sairaan ihmisen kertomista uhkailuista. Työntekijät kokevat tällaiset tilanteet hankalaksi, koska eivät halua rikkoa sairaan ihmisen kanssa aikaansaatua luottamussuhdetta. Tilanteissa ovat vastakkain toisen tahon yksityiselämän suoja ja mahdollisesti usean ihmisen henki tai terveys. Näissä tilanteissa korostuvat edellä mainitsemani koulutukset, hyvät kontaktit toisiin viranomaisiin, esimiesten ja yhteiskunnan tuki ja uudenlainen, ennalta estävä, turvallisuuskulttuuri.

8 POHDINTA JA LUOTETTAVUUSARVIO

Pohdintaosion merkitystä on korostettu opinnäytetyötä käsittelevässä kirjallisuudessa. Odotin kovasti pohdintaosioon pääsemistä, koska halusin kirjoittaa omista kokemuksistani aihealueelta ja tuntemuksistani ensimmäisen opinnäytetyöni tekemisessä. Pohdinnassa palautetaan mieleen opinnäytetyön tavoitteet ja päätarkoitus, arvioidaan työtä ja menetelmiä sekä prosessin onnistumista tai tulosten luotettavuutta (Haikansalo & Korander, 2019, 19).

Työni tarkoituksena oli tutkia viranomaisyhteistyössä tehtävän tiedonvaihdon nykytilaa, syitä tilanteeseen ja mahdollisuuksia tiedonvaihdon kehittämiselle. Tutkin aihettani ennalta estävän ja varhaisen puuttumisen näkökulmasta. Rajasin aiheeni henkeen tai terveyteen kohdistuviin uhkiin ja ti-

lanteisiin, joissa on lapsen turvallisuus uhattuna. Aihealueeni näkökulmaan ja rajaamiseen vaikutti oma työhistoriani poliisissa. Olen toiminut ennen nykyistä tehtävääni kaksikymmentä vuotta valvonta- ja hälytystehtävissä ja koen erityisen tärkeäksi tiedonvaihdon toimivuuden valitsemallani aihealueella. Aiheeni valintaan vaikuttivat myös omat kokemukseni epäonnistuneesta tiedonvaihdosta ja uskomukset lainsäädännön hajanaisuudesta.

Työni tulokset osoittavat, että tiedonvaihdossa on ongelmia ja sitä tulisi kehittää monesta eri suunnasta. Omat uskomukseni ja kokemukseni tiedonvaihdon epäonnistumisesta saivat tukea tuloksista, mutta samalla tajusin myös hieman yleistäneeni asioita. Tiedonvaihdossa viranomaisyhteistyössä löytyy myös hyvin toimivia osa-alueita, kuten lastensuojelulaissa oleva ilmoitusvelvollisuus poliisille ja sosiaaliviranomaisille. Suurimmat ongelmat tiedonvaihdossa ovat tilanteissa, joissa viranomaisella on oikeus tietojen antamiseen, mutta ei velvollisuutta. Näissä, yleensä henkeen tai terveyteen kohdistuvissa epämääräisissä uhissa, sekoittuvat salassapitosäännökset, ihmisen sairaudet ja tulkinnanvaraiset lakipykälät. Näihin tilanteisiin on yhteiskunnan ja viranomaisorganisaatioiden kehitettävä kiireesti selkeitä ohjeita, yksinkertaisia toimintamalleja ja samalla luotava uudenlaista kulttuuria tiedonvaihtoon. Tällaisissa tilanteissa onnistunut tiedonvaihto voi estää väkivaltaisia kouluhyökkäyksiä ja perhesurmia. Samalla saadaan luotua selkeät kasvot tiedonvaihdolle viranomaisyhteistyössä. Kasvot, joiden takaa löytyy vastuunottajia tiedonvaihdon onnistumisesta.

Miten onnistuin työni tekemisessä? Pysyin mielestäni tutkimuskysymysteni sisällä melko hyvin koko työn ajan. Suurimmat haasteet tutkimuksen tekemiselle tulivat, aiheen rajaamisesta huolimatta, aiheeni laajuudesta. Karsin jo alkuvaiheessa työstäni viranomaisten välisen tiedonvaihdon poliisin suorittamassa esitutkinnassa. Seuraavaksi luovuin suunnittelemastani produktista, oppaasta viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon. Työni aiheen laaja-alaisuudesta johtuvat viimeiset haasteet kohtasin kirjoittaessani tutkimukseni tuloksista. Tulosten analysointia vaikeutti se, että niitä piti katsoa niin monen eri viranomaisen ja lain näkökulmasta. Onnistuin

kuitenkin lopulta yhdistämään ja analysoimaan keräämääni tietoa sillä tavoin, että sain aikaiseksi työni tulokset.

Työni tutkimusote on laadullinen. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ja määrällinen yleistämään (Kananen 2013, 26). Laadullisen tutkimuksen avulla etsitään usein vastauksia kysymyksiin mikä, miksi ja miten, joten se sopi hyvin työni aiheeseen. Työni aineisto koostuu voimassa olevasta lainsäädännöstä, aikaisemmista tutkimuksista ja haastatteluista. Omiin kokemuksiini perustuvaa havainnointia olen hyödyntänyt haastateltavien valinnassa ja kirjallisen materiaalin löytämisessä. Tutkin lainopillisesti lainsäädäntöä ja analysoin muuta materiaalia laadullisesti. Haastatteluiden ja teoriaosan materiaalin hankkiminen oli melko työlästä, mutta antoisaa. Tutustuin itse muiden viranomaisten lainsäädäntöön ja työkulttuuriin. Samalla tajusin, että olin itse tulkinnut hieman vääränlaisesti muutamaa tiedonvaihtoa koskevaa lakia.

Mielestäni laadullinen tutkimusote, joka sisälsi muutaman erilaisen tutkimusmenetelmän, sopi hyvin työni materiaalin analysointiin. Tavoitteenani oli selvittää viranomaisten välillä tiedonvaihtoa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jolloin laadulliset tutkimusmenetelmät soveltuvat parhaiten ilmiön ymmärtämiseksi. Haastattelumateriaalia oli melko vähän, joten keskityin haastateltavien sanomisiin mahdollisimman tarkasti ja pyrin säilyttämään omista kokemuksistani huolimatta objektiivisuuteni. Onnistuin mielestäni melko hyvin analysoimaan materiaaliani tutkimuskysymysteni näkökulmasta ja samalla sain lisättyä tutkimukseni luotettavuutta.

Lainsäädännön avaaminen ja tulkinta oli hidasta, mutta palkitsevaa. Tuntui hyvältä löytää tutusta laista uusi näkökulma ja samalla ymmärtää ensimmäistä kertaa kokonaisvaltaisesti kyseisen lain tarkoitus. Muutaman kerran tuli työn kirjoittamisessa seinä vastaan, mutta palaamalla takaisin tutkimuskysymysteni äärelle pystyin taas jatkamaan työtäni.

Kaikkein eniten olen viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa huolissani uhkailmoitusoikeuden käyttämättä jättämisestä. Kuinka paljon jää ainoastaan yksittäisen viranomaisen tietoon sellaisia epämääräisiä uhkatietoja,

joilla voisi olla ratkaiseva merkitys uhan arvioinnissa tai ennalta estämisessä? Kutsun tällaista yhdellä viranomaisella olevaa uhkatietoa ”harmaaksi tiedoksi”. Harmaata, epämääräistä tietoa, jota ei uskalleta tai osata jakaa, vaikka siihen olisi oikeus.

Olen parin viime vuoden aikana kohdannut muutamia mieleen jääneitä ”harmaaseen tietoon” liittyviä tilanteita. Toisella kertaa oli kyse kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneesta turvapaikanhakijasta, joka kertoi hänen asioitaan hoitaneille viranomaisille väkivaltaisista aikomuksistaan. Tässä tilanteessa tieto kulki toiselta tai kolmannelta uhkaukset kuulleelta viranomaiselta poliisille, joka pystyi estämään mahdolliset väkivallan teot. Toinen tapaus oli mies, joka kertoi viranomaiselle kuulevansa ääniä, jotka antavat käskyjä tappaa ihmisiä. Tässä jälkimmäisessä tapauksessa yksittäinen viranomainen teki päätöksen käyttää ilmoitusoikeutta ja oli yhteydessä poliisiin. Kyseinen viranomainen sai kuulla tämän jälkeen työkavereiltaan ja esimieheltään toimineensa väärin ja saavansa mahdollisesti asiasta rangaistuksen. Rangaistusta ei tullut, koska toiminta oli täysin lainsäädännön mukaista.

Viranomaisen oikeus ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot, salassa pidon estämättä, henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan arviointia ja estämistä varten on erittäin tärkeä ennalta estävän toiminnan keino. Tulen todennäköisesti jatkamaan tämän aihealueen sisällä tutkimuksia jatko-opinnoissani. Haluan selvittää, miten kyseistä oikeutta käytetään Suomen laajuisesti ja miten sen käyttämistä voisi tehostaa. Meidän, viranomaisten, tehtävä on pyrkiä estämään, kaikin laillisin keinoin, uudet kouluhyökkäykset ja perhesurmat.

Luotettavuusarvio. Työn luotettavuutta arvioitaessa tulee huomioida myös työn eettisyyttä. Eettisesti korkeatasoinen tutkimus- ja kehittämistyön lähtökohtana on, ettei tekijä sorru plagiointiin eli tieteelliseen varkauteen (Hakala 2004, 138). Olen työssäni viitannut lähdeviitteellä, kenen luomaa tekstiä tai tutkimuksia olen lainannut. Kaikki lähteet löytyvät lähdeluettelosta.

Olen arvioinut työni luotettavuutta jo opinnäytetyösuunnitelmasta lähtien. Suunnitelmassa arvioin tulevan opinnäytetyöni materiaalin, aineiston keräystapojen ja analyysin luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 232). Olen työssäni kertonut tarkasti aineistoni keräämisestä. Lainsäädännöstä keräsin yhteiseksi yleislainsäädännöksi sellaisia lakeja, jotka koskevat kaikki viranomaisia. Erityislainsäädännön kohdalla hain kaikilta eri viranomaisilta lainsäädäntöä, joka on keskeistä heidän tehtäviensä kannalta ja sisältää salassa pitoa koskevia säännöksiä. Otin työhöni jokaisen eri viranomaisen alueelta yhden opinnäytetyön arvioitavaksi. Haastattelut toteutin mahdollisimman tasavertaisesti keskenään ja keskityin erityisesti haastateltavien valintaan ja haastattelukysymyksiin. Kaikki haastateltavani ovat eri viranomaisorganisaatioissa samanarvoisissa asemissa. Dokumentoin haastattelut ja niistä saadut materiaalit tarkasti ja yhteismitallisesti.

Olen pyrkinyt arvioimaan opinnäytetyössäni, alusta lähtien, tutkimustulosteni pysyvyyttä (reliabiliteetti) ja sitä, että olen tutkinut oikeita asioita (validiteetti). Olen tehnyt työni mahdollisimman objektiivisesti ja tuonut omat kokemukseni ja mielipiteeni aiheesta vasta työn pohdintaosioon. Dokumentoin haastattelut mahdollisimman tarkasti ja kaiken muun aineistoni, jonka olen työtäni varten kerännyt. Olen pyrkinyt tutkimaan tutkimuskysymysteni kannalta mahdollisimman oikeita asioita, jotka antavat vastauksia tutkimusongelmaan. Salassa pitoa määrittelevä lainsäädäntö ja ihmisten perusoikeudet määrittävät minkälaista tiedonvaihtoa voi viranomaisten välillä tehdä. Haastateltavat ovat pystyneet pitkän kokemuksensa kautta kertomaan, miten tätä tiedonvaihtoa tehdään ja mitä ongelmia on. Olen myös käyttänyt työni luotettavuuden, validiuden, lisäämiseksi useita tutkimusmenetelmiä. Olen tutkinut lainsäädäntöä oikeusdogmaattisesti ja analysoinut haastatteluita ja muuta materiaalia laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Luotettavuuden kannalta on tärkeintä se, että se mitä esitetään, pystytään perustelemaan, todistamaan ja näyttämään toteen (Kananen 2013, 122).

Työni alkuperäisenä tavoitteena oli kehittää opas tai ohje vaativiin tiedonvaihdollisiin tilanteisiin viranomaisyhteistyössä. Ajatuksenani oli, että ohjeessa olisi mahdollisimman selkeästi ja seikkaperäisesti avattu tulkinnanvaraisia tilanteita. Syksyllä jouduin kuitenkin rajaamaan työtäni ja luopumaan ohjeen tekemisestä. Olen löytänyt tutkimukseni avulla salassa pidettävän tiedon vaihtamiseen liittyviä kipupisteitä. Tilanteita, joissa tärkeä tieto vaihtuu kaikkein huonoimmin viranomaisten välillä. Olen esitellyt nämä kipupisteet ja kehittämisehdotuksia niihin työni johtopäätöksissä ja pohdinnassa. Toivottavasti tutkimuksestani on hyötyä mahdollisimman monelle viranomaiselle ja muille salassapitoasioiden kanssa toimiville.

LÄHTEET

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018, 2019. Helsinki, PunaMusta Oy.

Esitutkintalaki 22.7.20111/805

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

Hakala, Juha T 2004: Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus.

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2019: Opinnäytetyöohje. Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinnossa. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Hietaoja, Niina 2013: Oppilashuollollisen yhteistyön kehittäminen Honkajoella Hongon koulussa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. YAMK-opinnäytetyö.

Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008: Tutkija ja kirjoita. 19. painos. Keuruu, Otavan kirjapaino oy.

Husa, Jaakko & Pohjolainen, Teuvo 2014: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet – Johdatus julkisoikeuteen. Viro, Print Best.

Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna 2017: Tutkimushaastattelun käsikirja. Helsinki, Vastapaino.

Julkisuuslaki 21.5.1999/621

Kananen, Jorma 2013: Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä, Suomen yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2015: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä, Suomen yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2017b: Digimarkkinointi ja sosiaalisen median markkinointi. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä.

Kananen, Jorma (2019) Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas. Jyväskylä, PunaMusta Oy.

Kansanen, Leena 2017: Salassa pidettävän tiedon luovuttamisen edellytyksistä viranomaisyhteistyössä – sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja poliisi. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Kauppi, Arto 2007: Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta. Vantaa, WSOY.

Kemppinen, Jukka 2011: Informaatio-oikeuden alkeet. Tallinna, As pakett.

Laaksonen, Katri 2019: Viranomaisyhteistyö Satakunnassa – Operatiivisten johtajien tilannekuvan merkitys ja sen muodostuminen päivittäistilanteessa. Tampereen ammattikorkeakoulu. YAMK-opinnäytetyö.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Laki potilaan asemista ja oikeuksista 17.8.1992/785

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.09.2000/812

Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Mahkonen, Sami 2014: Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Porvoo, Bookwell Oy.

Metsämuuronen, Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Viro.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Perusasioita oikeustieteestä 2019: Teoreettiset perusteet. Helsingin yliopiston avoin yliopisto. Luettu internetistä 11.09.2019.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Pitkänen, Olli & Tillikka, Päivi & Warma, Eija 2013: Henkilötietojen suoja. Vantaa, Hansaprint.

Poliisilaki 22.7.2011/872

Raunio, Kyösti 2010: Syrjäytyminen. Jyväskylä, Bookwell Oy

Rautio, Rami 2017: Poliisi, potilastiedot ja niiden salassapito – Tiedonantia ja -saantia koskeva lainsäätö. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Sisäasianministeriö 2014: Perhe – ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto. Sisäasiainministeriön julkaisu 01/2014.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326

Toivonen, Virve-Maria 2017: Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Liettua, Balto print.

Viljanen, Veli-Pekka 2001: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Helsinki, WSOY.

Vilkka, Hanna 2006: Tutki ja havainnoi. Vaajakoski, Gummerus.

Vilkka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003: Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä, Gummerus.

LIITTEET

LIITE 1.

Haastattelu 10.09.2019 Krista Virtanen - Oleijniczak

Haastattelen Poliisiammattikorkeakoulun (MYAMK2019) opinnäytetyöhöni Porin perusturvan sosiaali- ja perhepalveluiden päällikköä, Krista Virtanen - Oleijniczakia Porin sosiaalitoimistossa 10.09.2019.
Opinnäytetyöni käsittelee tiedonvaihtoa viranomaisten (poliisi, terveydenhuolto, sosiaalitoimi ja koulu) välisessä viranomaisyhteistyössä. Työssäni selvitän ennalta estävän tiedonvaihdon toimivuutta henkeen ja terveyteen kohdistuvissa uhissa.

Kysymykset:
1. Kuinka pitkään olet ollut nykyisessä tehtävässäsi?
2. Mikä on asemasi työpaikallasi ja miten sijoitut organisaatiosi hierarkiassa?
3. Oletko päättävässä asemassa ja kuuluuko työtehtäviisi päättää tiedon antamisesta tai antamatta jättämisestä muille viranomaisille?
4. Toimitko virkavastuulla?
5. Toimivatko kaikki sosiaalityöntekijät virkavastuulla?
6. Mitä tarkoittaa laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksissa usein esiintyvä käsite sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja?
7. Minkälainen esimiesjärjestelemä teillä on virka-ajan ulkopuolella? Voiko tällöin päivystävä sosiaalityöntekijä päättää salassapitovelvollisuuden piirissä olevien tietojen antamisesta tai antamatta jättämisestä toiselle viranomaiselle?
8. Minkälaisena pidät viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilannetta?
9. Mistä nykytilanne mielestäsi johtuu?
10. Miten itse kehittäisit tiedonvaihtoa viranomaisten yhteisillä tehtävillä?
1**1**. Vuonna 2015 lisättiin Lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 18 § 4 momenttiin seuraava kohta: Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa: Sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain

mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi (20.03.2015/270).

K: Osaatko sanoa, kuinka paljon kyseistä uutta oikeutta on käytetty ja miten hyvin se on sosiaalityöntekijöiden tiedossa?

12.Minkälaisena pidät viranomaisten tiedonvaihtoa käsittelevää lainsäädäntöä?

Kiitos haastattelusta!

Porissa 10.09.2019

Jarmo Katila

Rikosylikonstaapeli

Lounais-Suomen poliisilaitos / Porin poliisiasema

0295449148

LIITE 2

Haastattelu 12.09.2019 Tuomo Katajisto

Haastattelen Poliisiammattikorkeakoulun (MYAMK2019) opinnäytetyöhöni Lounais-Suomen poliisin / Porin poliisiaseman / Kenttätoimiston johtajaa / komisario Tuomo Katajistoa Porin poliisiasemalla 12.09.2019.
Opinnäytetyöni käsittelee tiedonvaihtoa viranomaisten (poliisi, terveydenhuolto, sosiaalitoimi ja koulu) välisessä viranomaisyhteistyössä. Työssäni selvitän ennalta estävän tiedonvaihdon toimivuutta henkeen ja terveyteen kohdistuvissa uhissa.
Kysymykset:
1. Kuinka pitkään olet ollut nykyisessä tehtävässäsi?
2. Mikä on asemasi työpaikallasi ja miten sijoitut organisaatiosi hierarkiassa?
3. Oletko päättävässä asemassa ja kuuluuko työtehtäviisi päättää tiedon antamisesta tai antamatta jättämisestä muille viranomaisille?
4. Toimitko aina, kaikissa kiireellisissäkin tilanteissa virkavastuulla?
5. Mitä tarkoittaa asteellinen toimivalta poliisiorganisaatiossa?
6. Poliisilain 4 luvun 2 §:ssä on poliisin tietojen saantioikeudesta muilta viranomaisilta. Miten pykälä toimii, jos tilanne on kiireellinen, onko tietoa aina pyydettävä kirjallisesti?
7. Voiko missään tilanteessa yksittäinen poliisimies (joka ei ole päällystöä) päättää salassapitovelvollisuuden piirissä olevien tietojen vaihtamisesta toisen viranomaisen kanssa?
8. Minkälaisena pidät viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilannetta?
9. Mistä tiedonvaihdon nykytilanne mielestäsi johtuu?
10. Miten itse kehittäisit tiedonvaihtoa viranomaisten yhteisillä tehtävillä?
11. Vuonna 2015 lisättiin Lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista / laki potilaan asemasta ja oikeuksista ja perusopetuslakiin seuraavat kohdat:

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4 luku 18 § 4 momentti: Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa: Sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen

kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja / olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi (20.03.2015/270).

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1 luku 13 § 4 mom.: Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (20.3.2015/271) /

Perusopetuslaki 8 luku 40 § 5 mom.: Tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

K: Osaatko sanoa, kuinka usein kyseistä oikeutta käytetään viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa?

12. Minkälaisena pidät viranomaisten tiedonvaihtoa käsittelevää lainsäädäntöä?

Kiitos haastattelusta!

Porissa 12.09.2019

Jarmo Katila /Rikosylikonstaapeli

Lounais-Suomen poliisilaitos / Porin poliisiasema

0295449148

LIITE 3

Haastattelu 16.09.2019 Vesa Lund

Haastattelen Poliisiammattikorkeakoulun (Myamk2019) opinnäytetyöhöni Satasairaalan Ensihoidon – ja päivystyksen vastuualuejohtaja, ylilääkäri Vesa Lundia, Porin Satasairaalassa 16.09.2019.
Opinnäytetyöni käsittelee tiedonvaihtoa viranomaisten (poliisi, terveydenhuolto, sosiaalitoimi ja koulu) välisessä viranomaisyhteistyössä. Työssäni selvitän ennalta estävän tiedonvaihdon toimivuutta henkeen ja terveyteen kohdistuvissa uhissa.

Kysymykset:
1. Kerrotko työurastasi Satakunnan sairaanhoitopiirissä?
2. Mikä on asemasi työpaikallasi ja miten sijoitut organisaatiosi hierarkiassa?
3. Oletko päättävässä asemassa ja kuuluuko työtehtäviisi päättää tiedon antamisesta tai antamatta jättämisestä muille viranomaisille?
4. Toimitko virkavastuulla?
5. Toimivatko kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt virkavastuulla?
6. Miten mielestäsi toimii Ampuma-aselain 114 §:n (lakimuutos 124/2011) mukaan lääkärillä on velvollisuus ja muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ilmoitus henkilöstä, jonka hän potilastietojen ja henkilön tapaamisen perusteella katsoo perustellusta syystä olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta, aseen osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia.
7.Voiko yksittäinen terveydenhuollon ammattihenkilöstöön kuuluva päättää salassapitovelvollisuuden piirissä olevien tietojen vaihtamisesta toisen viranomaisen kanssa?
8. Minkälaisena pidät viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilannetta?
9. Mistä tiedonvaihdon nykytilanne mielestäsi johtuu?

10. Miten itse kehittäisit viranomaisten tiedonvaihtoa yhteisillä tehtävillä?

11. Vuonna 2015 lisättiin lakiin potilaan asemasta ja oikeuksista seuraava kohta:

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1 luku 13 § 4 mom.: Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (20.3.2015/271)

K: Osaatko sanoa, kuinka usein kyseistä oikeutta on käytetty viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa ja miten hyvin se on terveydenhuollon ammattihenkilöstön ja muun henkilöstön tiedossa?

12. Minkälaisena pidät viranomaisten tiedonvaihtoa käsittelevää lainsäädäntöä?

Kiitos haastattelusta!

Porissa 16.09.2019

Jarmo Katila

Rikosylikonstaapeli

Lounais-Suomen poliisilaitos / Porin poliisiasema

0295449148

LIITE 4

Haastattelu 16.09.2019 Toni Ranne

Haastattelen Poliisiammattikorkeakoulun (Myamk2019) opinnäytetyöhöni Meri-Porin yhtenäiskoulun rehtoria Toni Rannetta, Porissa 16.09.2019. Opinnäytetyöni käsittelee tiedonvaihtoa viranomaisten (poliisi, terveydenhuolto, sosiaalitoimi ja koulu) välisessä viranomaisyhteistyössä. Työssäni selvitän ennalta estävän tiedonvaihdon toimivuutta henkeen ja terveyteen kohdistuvissa uhissa.

Kysymykset:

1. Kuinka pitkään olet ollut nykyisessä tehtävässäsi?
2. Mikä on asemasi työpaikallasi ja miten sijoitut organisaatiosi hierarkiassa?
3. Oletko päättävässä asemassa ja kuuluuko työtehtäviisi päättää tiedon antamisesta tai antamatta jättämisestä muille viranomaisille?
4. Toimitko aina virkavastuulla?
5. Ovatko kaikki toimielinten jäsenet viranomaisia ja toimivatko he virkavastuulla (Opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, 37 §:ssä tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat)
6. Perusopetuslain 8 luvun 41 §:ssä Opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta varhaiskasvatuksen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä? Osaatko avata välttämättömiä tietoja tarkemmin?
7. Voiko missään tilanteessa yksittäinen opettaja päättää salassapitovelvollisuuden piirissä olevien tietojen vaihtamisesta toisen viranomaisen kanssa?
8. Minkälaisena pidät viranomaisten välisen tiedonvaihdon nykytilannetta?
9. Mistä tiedonvaihdon nykytilanne mielestäsi johtuu?
10. Miten itse kehittäisit viranomaisten yhteisillä tehtävillä?
11. Vuonna 2015 lisättiin perusopetuslakiin seuraava kohta:

Perusopetuslaki 8 luku 40 § 5 mom.: Tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (20.3.2015/272)

K: Osaatko sanoa, kuinka usein kyseistä oikeutta on käytetty viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa ja miten hyvin se on opettajien tiedossa?

12. Minkälaisena pidät viranomaisten tiedonvaihtoa käsittelevää lainsäädäntöä?

Kiitos haastattelusta!

Porissa 16.09.2019

Jarmo Katila

Rikosylikonstaapeli

Lounais-Suomen poliisilaitos / Porin poliisiasema

0295449148